

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет наук про здоров'я

Кафедра психології та психотерапії

Магістерська робота

**На тему «ОСОБЛИВОСТІ ТЕСТУВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ЛЮДЕЙ
З РІЗНИМИ ТИПАМИ ОСОБИСТОСТІ»**

Виконав: студент 6 курсу,
групи
спеціальності Психологія 053
освітньої програми «Клінічна психологія з основами ПДТ»

Найда Остап
Керівник Семків І.
Рецензент

Львів – 2020

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТЕСТУВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ ОСІБ З РІЗНИМИ ТИПАМИ ОСОБИСТОСТІ	
1.1 Феномен тестування реальності в психологічній науці	7
1.2 Поняття тестування реальності. Зв'язок тестування реальності з особистісними особливостями	12
Висновки до першого розділу.....	25
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТЕСТУВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ОСІБ З РІЗНИМИ ТИПАМИ ОСОБИСТОСТІ	
2.1 Опис груп дослідження	27
2.2. Характеристика методик дослідження.....	28
2.2.1 Методики оцінки рівня та особливостей тестування реальності.....	28
2.2.2 Методи математичної статистики.....	39
Висновки до другого розділу	40
РОЗДІЛ 3 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ТЕСТУВАННІ РЕАЛЬНОСТІ	
3.1 Емпіричне дослідження особливостей тестування реальності.....	41
3.2 Дослідження локусу контролю як маркера тестування реальності.....	47
3.3 Виявлення зв'язків між рівнем об'єктних стосунків та особливостями тестування реальності.....	48
3.4 Емпіричний аналіз тестування реальності у людей з різним типом особистості.....	50
3.5 Порівняльний аналіз особистісних особливостей за статтю.....	54
3.6 Виявлення відмінностей в особливостях та рівні тестування реальності у досліджуваних з різною провідною особистісною функцією.....	54

Висновки до емпіричного розділу.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	67

Вступ

Актуальність дослідження: Адекватне тестування реальності – одна з ознак психічного здоров'я та психологічного благополуччя особистості. Нерідко буває так, що люди готові вірити в щось без будь-яких доказів, які підтверджують цю віру, дотримуватися переконань, які значною мірою затьмарені ірраціональним змістом. Виходить, що існує певна об'єктивна реальність, однак часто вона сприймається суб'єктивно. Саме тому є важливо досліджувати чинники, які опосередковують наше сприйняття й тестування реальності. Окрім того, тестування реальності є один із основних критеріїв психічного здоров'я особистості. Так, Отто Кернберг пише, що збережена здатність до тестування реальності відрізняє невротичну і межову структуру особистості від психотичної, у якої існує гострий дефіцит даної функції.

Особливості тестування реальності особистості – це той феномен, з яким постійно працюють психологи, психотерапевти, психіатри. Психотерапевти допомагають клієнтам сформулювати логічні висновки про те, як їх внутрішні переживання пов'язані з зовнішньою реальністю. Науковець Frosch вказує, що «спеціалісти вимірюють свій терапевтичний успіх тим, наскільки добре їхні пацієнти можуть перевірити реальність; одним із методів вимірювання прогресу лікування є спостереження за змінами здатності тестування реальності пацієнта» [28]. Тому вкрай важливо є розуміти особливості сприйняття й тестування реальності як суб'єктивний фактор кожної особистості.

Тестування реальності – феномен складний для розуміння й дослідження. Попри те, що суть уявлення про тестування реальності було досліджено ще Фройдом [19, 20] і це поняття часто використовується в клінічній психології та психотерапії, його природа залишається недостатньо зрозумілою. Зокрема, ми зустріли малу кількість сучасних досліджень даного явища.

В клінічній практиці існують певні об'єктивні критерії адекватного тестування реальності, які вказують стан психічного здоров'я людини. Проте,

коли ми говоримо про суб'єктивність на протигагу об'єктивності, то завжди трішки зачіпаємо тему тестування реальності, адже суб'єктивність і передбачає особливе бачення того, що видається всім мали бачити однаково. Відтак, можемо припускати, що існують певні особистісні чинники, які опосередковують наше бачення реальності.

У нашому дослідженні ми зосереджуємо увагу на вивченні зв'язку особливостей тестування реальності з типом особистості, перевірці того, чи особистісні особливості кожного типу відрізняються у сприйнятті реальності. Вважаємо, що дане дослідження сприятиме ширшому розумінню особливостей тестування реальності у зв'язку з особистісними характеристиками, що має вагоме значення в психотерапевтичній діяльності.

Об'єктом дослідження є тестування реальності;

Предметом — особливості тестування реальності у людей з різним типом особистості.

Метою дослідження є виявлення відмінностей між особливостями тестування реальності в осіб з різним типом особистості.

Гіпотези дослідження: 1. Припускається, що існують відмінності в особливостях тестування реальності в людей з різними типами особистості, зокрема екстраверти, які є більш спрямованими до зовнішнього світу тестують реальність у інший спосіб ніж інтроверти.

2. Функція мислення буде більш тісно пов'язана з високим рівнем тестування реальності, а функція інтуїції – з нижчим.

Завдання дослідження:

1. Визначити поняття тестування реальності, проаналізувати підходи до розуміння природи цього феномену та його зв'язок з типом особистості;
2. Розробити план дослідження та підібрати психодіагностичний інструментарій для визначення особливостей тестування реальності та типу особистості;

3. Визначити чи існує зв'язок типу особистості з особливостями тестування реальності; проаналізувати відмінності тестування реальності у людей з різними типами особистості.

Група досліджуваних: в опитуванні взяли участь 102 досліджуваних віком від 18 до 74 років

Методики дослідження: методика на визначення типу особистості MBTI І. Майерс і К. Бріггс, шкалу RT (Тестування реальності) опитувальника IPO-RT (The Inventory of Personality Organization–Revised) О. Кемберга, методика BORRTI (Bell Object Relations and Reality Testing Inventory) Morris D. Bell, методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера, а також авторська анкета.

Наукова новизна:

1. Вперше емпіричних шляхом було перевірено зв'язок тестування реальності і типом особистості;
2. Було досліджено особливості тестування реальності на основі побутових ірраціональних переконань
3. Використано методику BORRTI та шкалу «Reality testing» опитувальника IPO на українській вибірці, яка спрямована на дослідження особливостей тестування реальності

Практичне значення одержаних результатів: отриманні результати можуть бути застосовані в практичній роботі психологів і психотерапевтів для ширшого розуміння клієнта та його способі взаємодіяти з реальністю.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (38 найменувань) та додатків. У роботі подано загалом 4 таблиці, 18 рисунків. Зальний обсяг роботи – 93 сторінки, основний зміст містить 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТЕСТУВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ОСІБ З РІЗНИМИ ТИПАМИ ОСОБИСТОСТІ

1.1 Феномен реальності в психологічній науці

Для того, щоб дослідити особливості тестування реальності та його розвиток, необхідно зрозуміти, як розглядається феномен реальності в психологічній науці. Серед науковців, які займаються її вивченням здебільшого представники психоаналітичної парадигми. Найперше дослідженням феномену реальності займався З. Фройд та його послідовники, представники его-психології А. Фройд, Х. Хартман, а також К. Юнг, Дж. Фрош, Дж. Ліхтенберг. Серед сучасних науковців, які займаються вивченням тестування реальності (зокрема, і емпіричними дослідженнями) О. Кемберг, Дж. Арлоу, К. Дрінкуотер, Н. Дагналл, П. Деніел. Також реальність вивчається в когнітивно-поведінковій парадигмі. Серед дослідників Амос Тверські та Даніель Канеман. Зокрема, Дж. Ліхтенберг зазначив: «Реальність, можливо, є найбільш парадоксальним, суперечливим і заплутаним терміном, що використовується в психоаналітичному стилі» [35].

В психоаналітичному словнику знаходимо різні підходи до визначення цього терміну. Відповідно до одного з основних психоаналітичних підходів до визначення реальності, остання є «абсолютний, фіксований і об'єктивний опис зовнішнього матеріального світу і тих подій, які в ньому відбуваються» [14]. Реальність, таким чином, очевидна і не може бути представлена різними способами. Відповідно до іншої точки зору, найважливішим при визначенні реальності є суб'єктивний досвід. Відповідно реальність можна розглядати як відносний, мінливий і суб'єктивний опис переживань особистості. Вона є лише інтерпретацією того, що сприймається зовні, а тому може бути представлена у вигляді різних версій. Отже, бачимо, що існують два протилежні погляди на

феномен реальності – як щось однозначне, емпіричне, або унікальне й особистісне.

Окрім того, психоаналітичний словник пропонує нам визначення типів реальності – психічна й зовнішня реальність. У звичному розумінні психічна реальність – це «весь суб'єктивно пережитий світ індивіда, який включає думки, почуття, фантазії та інші феномени, що відображають зовнішній світ». Таким чином, психічну реальність можна розглядати як внутрішню, суб'єктивну реальність. Ці терміни відмежовують в психоаналітичній теорії суб'єктивний досвід індивіда від світу фізичних об'єктів. Психічна реальність розглядається також як одна з можливих версій реального зовнішнього світу, створена завдяки сприйняттю зовнішніх об'єктів і внутрішнім уявленням. Таким чином психічна реальність являє собою фундаментальне інтегративне утворення. В свою чергу, зовнішня реальність має складну будову. Вона зводиться до двох наступних основних проявів: «фактичному – об'єктивно верифікована, підтверджена шляхом наукового пізнання – і штучному – інтерсуб'єктивно загальноприйнятому, що складається зі світу символів, міфів, традицій, міжособистісних і групових форм поведінки» [14]. З цього можемо сказати, що неможливо чітко розмежувати зовнішню і психічну реальність. Виходить так, що пізнавати, досліджувати ці реальності можна лише в їхній сукупності, адже без однієї немає іншої.

3. Фройд визначив чітку дихотомію між психічною і зовнішньою реальністю, в його підході існувало чітке розмежування: фантазія проти реальності. В результатах своєї клінічної діяльності, З. Фройд помітив, що пацієнти розповідають історії з дитячого віку, які стосуються проблем сексуального характеру. Проте, невдовзі психоаналітик зрозумів, що велика частина цих розповідей були вигаданими. Так він прийшов до висновку, що в фантазіях пацієнт взаємодіє не з зовнішньою реальністю, а з тією, яку сам створив, саме вона є для нього єдино правильною. Акцентуючи увагу на несвідомому психічному З. Фройд довів, що психічна реальність часто є для

людини більш значимою, чим її зовнішнє оточення. Особливо велике значення вона відіграє при виникненні неврозів. Для засновника психоаналізу психічна реальність була тою сферою, в якій відбуваються найбільш важливі для життєдіяльності людини процеси і зміни, які впливають її мислення і поведінку [12]. Таким чином, для З. Фрейда реальність поділяється на матеріальну та психічну. Психічна реальність наповнена несвідомими фантазіями та конфліктами.

Відтак, З. Фрейд припускав, що ми ніколи не можемо повністю зрозуміти психічну реальність, яка залишається невідомою і непізнаваною [20]. Його погляд сумісний як із сучасним мисленням і наукою, так і з соціально-конструктивістськими парадигмами (Лірі, 1994). Замість позитивістичної "реальності" існують "множинність" (Гофман, 1991), або "бачення" (Шафер, 1970) реалій, створених і підтримуваних соціальним процесом, відфільтрованих через мову, сімейне конструювання, культурно-історичні традиції та вірування. Проходячи автоматично та поза усвідомленням, у стресових та неоднозначних ситуаціях перевірка реальності може стати свідомим фокусом діяльності (Шафер, 1968) [29].

Якщо З. Фрейд чітко розділяв психічну і матеріальну реальності, то для Арлоу Дж. А. психічна реальність передбачає змішання внутрішнього і зовнішнього світів, переплетення сприйняття зовнішніх фактів і несвідомих фантазій [11]. «Сприйняття, спогади і фантазії, все зберігаються упереміш і переживаються як актуальний запис подій. Це не фантазія про актуальну подію, яка сприймається за правду, а переживання психічної події з притаманною йому сумішшю факту і фантазії» [17]. Таким чином, можемо сказати, що кожна психічно здорова людина не може вповні об'єктивно сприймати будь-який факт, як зовнішнього світу так і внутрішнього. Звісно, людина не цілком вірить і в власні фантазії про факти, адже тоді можемо говорити вже про певні психотичні симптоми. Йдеться, радше за певний продукт, який утворюється між внутрішнім світом фантазій і переживань і зовнішнім матеріальним світом.

Цей продукт і є реальність для конкретного суб'єкта. Таким чином, існує різноманітна кількість варіантів бачення, переживання реальності, які ми і досліджуємо в нашій роботі.

Інший психоаналітик Валлерстайн Р.С., як і Арлоу Дж. А. робив акцент на змішуванні внутрішнього і зовнішнього і заперечував сувору дихотомію Фрейда. Він приділяв особливу увагу тому, до якої міри психічна реальність здатна впливати на сприйняття зовнішньої реальності: "Навіть світ в науковому розумінні – це також акт нашого (людського) ментального конструювання і творення» [17]. Він вважав, що не існує чисто зовнішньої реальності, незмінної і однакової для всіх. Швидше існує певна створена зовнішня реальність, яка має значення в контексті цінностей і зацікавлень людини. Тобто, при сприйманні зовнішньої реальності важливу роль відіграють саме особистісні особливості.

Науковець Етчегойен Р.Х. має подібні думки і зазначає, що психічна реальність є теорією пацієнта про нього самого і про інших [17]. Таким чином, психоаналітичний погляд на реальність полягає в тому, що не існує конкретної зовнішньої реальності, швидше особистість бачить певні речі, так би мовити, власним поглядом. На основі власних характеристик, цінностей, фантазій особа будує власне уявлення про себе та світ.

Російський дослідник Знаков В. В у своїй роботі розглядає три типи реальності [8]. Емпірична реальність сприймається і розуміється людьми як сукупність фактів, які можуть бути перевірені. При знанні відповідних вимірювальних процедур людина може оцінити її істинність. Однак, науковець зазначає, що тільки «невелика частина психологічних досліджень, переважно в рамках когнітивної традиції, спрямована на вивчення закономірностей формування і розвитку психіки в процесі взаємодії людини з емпіричною реальністю». Тому далі описує соціокультурну реальність, яка не просто відображає об'єктивні чинники, а породжує, конструює значення, смисли і цінності. Автор, підкреслює, що події, явища, предмети сприймаються і розуміються у різних людей неоднаково, шляхом певної інтерпретації. Суть

реальності в даному підході зводиться не на те, щоб пізнати істину, а швидше на ціннісно-сміслові відношення до неї. Реальність, таким чином, опосередковується попереднім досвідом, ціннісними орієнтаціями, соціальними установками тощо.

Також дослідник описує екзистенційну реальність людського буття, яка «заснована на такій єдності пізнання і переживання, в результаті якого породжується досвід, який має сенс для суб'єкта». В такому сенсі екзистенційну реальність пов'язана з духовним виміром особистості, її важко пояснити іншим і вона в більшій мірі спрямована не на загальне пізнання, а переживання особливого досвіду окремого індивіда.

Поняття психічної реальності було важливим і для юнгівської концепції. Для самого К. Юнга психічне було єдиною «очевидністю», як він казав, «найвищою дійсністю». Описуючи поняття реальності, Юнг вдається до порівняння західного і східного типу мислення. Згідно західному погляду, все, що «реально», так чи інакше досягається органами чуття. Психолог вважає, що обмежувальне тлумачення реальності, зведення її до матеріальності хоча і здається зрозумілим, але представляє лише фрагмент реальності як цілого. Така вузька позиція не приймається східному погляду на світ, який абсолютно все відносить до реальності. «Тому Схід на відміну від Заходу не потребує визначення типу «надреальне» або «екстрасенсорика» по відношенню до психічного» [7]. Отже, за Юнгом, цілісна реальність представлена не лише в матеріальному відображенні дійсності та особливостях її сприйняття, але будь-який надприродний досвід є її частиною.

В підсумку можемо сказати, що реальність в психологічній науці представлена як складне й широке поняття. Феномен цілісної реальності може бути поділений на об'єктивну або емпіричну, суб'єктивну або психічну. Окрім того, зовнішня реальність може бути емпіричною і соціокультурною. Також науковці описують екзистенційну реальність або так звану «надреальність», пов'язану з духовним світом і типом мислення певної культури чи окремої

особистості. Арлоу Дж. А. зазначає, що «реальність – це певний зміст, до якого особистість повинна пробитися» [27]. Тоді відчуття реальності є не тільки емпіричним виміром, стимулом, з яким працює експериментатор. Отже, в психодинамічній парадигмі реальність радикально відрізняється від погляду поведінкових наук, де існує певне конкретне середовище, стимули і відповідна реакція.

1.2 Поняття тестування реальності. Зв'язок тестування реальності з особистісними особливостями

Феномен тестування реальності чи не вперше був описаний в психоаналітичній парадигмі і, відповідно, найбільше досліджується науковцями-психоаналітиками. Дж. Фрош писав, що тестування реальності – це фраза з потужним та важливим значенням для психотерапевтичної спільноти» [31]. Отже, розуміння даного явища є надзвичайно важливим для практичної діяльності психотерапевта.

3. Фройд в своїх ранніх роботах, дотримуючись наукового погляду дев'ятнадцятого століття про об'єктивний світ зовнішньої реальності, вважав, що "нормальна" людина здатна сприймати і відтворювати реальність вірно. Таким чином, він порівнює реальність з подіями та предметами (живими та неживими) зовнішнього світу та вказує, що у «нормальної», людини є засоби, щоб відрізнити своє сприйняття та спогади від своїх ідей та своїх фантазій. Однак, в подальших дослідженнях він зазначає, що під тиском суб'єктивних побажань та внутрішнього конфлікту відтворення сприйняття не завжди є вірним [12].

Хоча суть уявлень Фройда про тестування реальності була вже викладена в VII главі «Тлумачення снів» (1900) [20]. він фактично ввів цей термін у своїй статті «Положення про два принципи психічного функціонування» 1911 року, де вперше звернув клінічну увагу на важливість принципу реальності та на

процес розмежування двох принципів психічного функціонування (інший – принцип задоволення), спрямованих відповідно до зовнішнього та внутрішнього світу.

Його інтерес полягав у формулюванні розвитку психічного апарату, особливо щодо еволюції вторинного процесу. У ключовому уривку своєї праці він заявив: "Таким чином, був запроваджений новий принцип психічного функціонування; те, що було представлено у свідомості, було вже не тим, що було тільки приємним, а те, що було справжнім, навіть якщо воно і неприємне. Це встановлення принципу реальності виявилось досить значним кроком» [19]. Таким чином, в даній роботі З. Фройд описує й протиставляє один одному два основних принципи психічного функціонування – задоволення й реальності. Принцип задоволення містить в собі покору інстинктам, бажанням, прагне негайного задоволення імпульсу, зневажаючи всі зовнішні обставини й ігнорує інтереси інших. Натомість, внаслідок процесу онтогенезу, розвивається принцип реальності, для якого важливим є диференціація суб'єкта із зовнішнього світу, відокремлення його внутрішнього світу і протиставлення зовнішньому.

Саму тут важливої ролі для психічного функціонування набувають органи чуття та свідомість, в якій, крім зацікавлення в задоволенні та відторгненні незадоволення, формується вміння сприймати характеристики оточуючого світу. З. Фройд говорить про те, що встановлення і розвиток принципу реальності відбувається завдяки розвитку певних психічних процесів, які допомагають суб'єкту усвідомлено відмовитися від негайного задоволення бажання для отримання відкладеного, але гарантованого задоволення. До таких психічних процесів віднесено, найперше, увага. Завданням уваги З. Фройд називає періодичне дослідження зовнішнього світу для того, щоб «були відомі його дані, коли з'явиться нагальна внутрішня потреба, таким чином така діяльність йде назустріч почуттям, замість того, щоб очікувати їх появи». Окрім уваги, яка збирає інформацію із зовнішнього світу, існує ще один психічний

процес – пам'ять, яка «повинна зберігати продукти діяльності свідомості». Окрім того, принцип реальності проявляється через ціленаправлену діяльність, опосередковану мислення, на відмінну від моторних імпульсивних проявів принципу задоволення. «Мислення було забезпечено властивостями, завдяки яким душевний апарат міг витримати підвищене збудження, що підсилювалося від затримки негайного відреагування» [19]. Таким чином, можемо сказати, що принцип реальності, на відмінну від принципу задоволення, є довільним, керованим, узгодженим з якостями і особливостями зовнішнього світу процесом, який тісно пов'язаний з вищими психічними функціями.

У своїй наступній роботі під назвою «Я і Воно» (1923), З. Фройд описує структурну модель психічного апарату, поділяючи його на системи «Ід», «Его», «Супер-Его» [21]. Его (Я) – це той компонент психічного апарату, який підвладний принципу реальності, відповідальний за прийняття рішення та прагне задовольнити бажання відповідно до обмежень, що існують в зовнішньому світі. Его здатне відрізнити реальність і фантазію, здійснювати диференціацію між подіями в психічному просторі і реальними подіями зовнішнього світу, витримувати помірну напругу, змінюватися з досвідом і брати участь у раціональній пізнавальній діяльності. Тобто, его – апарат, за допомогою якого відбувається тестування реальності. Однак, З. Фройд дослідив також, що тестування реальності може зникнути при патології чи в сновидінні. «Характеристики сновидіння визначаються станом сну, який декатектує системи свідомості, передсвідомості і несвідомого та приводить до відмови від тестування реальності так, що збудження вільно регресує до «галюцинаторного психозу виконання бажань в сновидіннях» [12]. Таким чином, тестування реальності – певний контроль інстинктивних імпульсів, адаптація бажання з умовами соціального світу, який втрачається у стані сну.

Інший дослідник Дж. Фрош, вивчаючи тестування реальності, фактично запропонував розмежувати три сфери: зв'язок із реальністю, відчуття реальності та здатність перевірити реальність, хоча він визнав, що вони

функціонально переплетені. Він сказав, що взаємозв'язок з реальністю "передбачає здатність людини сприймати зовнішній і внутрішній світ та визначати доцільність його відносин зі світом". Почуття реальності стосується суб'єктивних відчуттів реальності, того, що сприймається, тоді як тестування реальності означає здатність «належним чином оцінювати реальність явищ, що відбуваються навколо і всередині ...» [31]. Отже, з цього виходить, що тестування реальності як феномен складається з певних компонентів – психічна готовність до усвідомленого контакту з зовнішнім світом, його емоційна й когнітивна оцінка.

Психолог Вейсман А. вважає, що «тестування реальності не визначає, який досвід є реальним, а який – нереальним, оскільки будь-який досвід є "реальним" з особливої точки зору. Галюцинація така ж реальна, як каштан. Основне завдання тестування реальності полягає у визначенні різних контекстів, у яких різний досвід можна назвати "реальним". Його основна мета полягає в тому, щоб розрізнити, оцінювати, упорядковувати та класифікувати досвід» [38]. Таким чином, за Вейсманом, тестування реальності не стосується тільки певної об'єктивної, емпіричної реальності, але також індивідуальних переживань, суб'єктивного досвіду. Тоді, наприклад, будь-які ірраціональні вірування теж будуть «реальними», але в контексті конкретної людини чи групи. Тобто, основне завдання полягає в розумінні різних контекстів.

Сучасний психоаналітик Отто Кернберг вважає, що необхідно розрізнити поняття тестування реальності, спотворення суб'єктивного сприйняття реальності, а також спотворення відношення до реальності. Спотворення суб'єктивного сприйняття реальності може з'явитися у будь-якого пацієнта під час психологічних труднощів. Спотворення відношення до реальності зустрічається завжди як при розладах характеру, так і при більш регресивних психотичних станах. Тоді тестування реальності визначається, як «здатність розрізнити Я і не-Я, відрізнити внутрішньо психічне від зовнішнього джерела сприйняття і стимуляції; здатність оцінювати свої афекти, поведінку і думки з

точки зору соціальних норм звичайної людини» [10]. Тобто, можемо підсумувати, що Отто Кернберг розрізняє рівні викривлення зовнішньої реальності, від ситуативного суб'єктивного бачення до цілковитого її ігнорування. Таким чином, тестування реальності – це палітра бачення зовнішньої реальності, а не її відсутність чи наявність. Власне бачення Отто Кернберга відповідає загальному психоаналітичному, описаному вище. Зовнішня реальність є не чимось однаковим і сталим для кожного, а конструюється на основі особистісних особливостей.

Науковець вказує, що в клінічних дослідженнях про адекватне тестування реальність свідчать (1) відсутність галюцинацій і марення; (2) відсутність явно неадекватних або химерних форм афектів, мислення і поведінки; (3) якщо оточуючі помічають неадекватність афектів, мислення і поведінки пацієнта з точки зору соціальних норм звичайної людини, пацієнт здатний відчувати емпатію до переживань інших і брати участь в їх проясненні [9, 10]. Тобто, для Отто Кернберга тестування реальності визначається адекватною оцінкою зовнішнього середовища, з точки зору об'єктивного стану речей та соціально прийнятним нормам поведінки. Спотворення реальності є для науковця ознакою певних психічних порушень.

Якщо тестування реальності – це певне відношення особистості до зовнішньої дійсності, яке не обмежується стимулом і реакцією, тоді виникає запитання, чим опосередковується наше сприйняття й оцінка як об'єктивної та і суб'єктивної реальності.

Вище описувалися функції Его, які допомагають особистості тестувати реальність. Однак, повертаючись до З. Фрейда, варто зазначити, про те, що Его може спотворювати реальність не тільки уві сні. З. Фрейд пише що, Его притаманні сила і слабкість. Слабкість проявляється в нездатності управляти несвідомим, протистояти внутрішнім і зовнішнім атакам. Сила виявляється в здатності тестувати психічні процесів на реальність, контролі імпульсів, здійсненні мисленневих процесів, усвідомленому прийнятті рішень. Всі свої

завдання Его здійснює за допомогою ряду механізмів, в тому числі механізмів захисту. За З. Фройдом, всі захисні механізми діють на неусвідомленому рівні і є засобами самообману. Також вони викривлюють, заперечують чи фальсифікують сприйняття реальності, щоб зробити тривогу менш небезпечною для особистості [4]. Отже, вже З. Фройд описує як психіка на функціональному рівні здатна взаємодіяти і тестувати реальність.

Кернберг О.Ф. визначає на основі ступеня інтеграції ідентичності особистості, типу її механізмів захисту, здатності до тестування реальності рівень структурної організації. Так, з точки зору науковця, функція тестування реальності у невротичної та межової особистості досить розвинена, на відмінну від психотичної. Психотична структура, як і межова здебільшого використовують примітивні механізми психологічного захисту, головним з яких є розщеплення, а також характеризуються синдромом «дифузної ідентичності» – поганою інтеграція концепції Я (self) та інших. Окрім того, Кернберг О. Ф. зазначає, що якщо синдром дифузійної ідентичності і переважання примітивних механізмів захисту дозволяють відрізнити структуру межової особистості від невротичного стану, то тестування реальності дозволяє провести поділ між межовою особистісною організацією і серйозними психотичними синдромами [10, 9].

Роботу батька продовжує дочка А. Фройд. Важливим вкладом в розвиток его-психології була поява її роботи «Психологія Его і механізми захисту». Вона вивчала роль захистів в нормальному функціонуванні, розглядала філогенез захисних механізмів. Метою функціонування захисних механізмів А. Фройд пов'язувала з обмеженням розвитку тривоги (невдоволення) і трансформуванням інстинктів, що дозволяє адаптуватися до важких ситуацій, підтримувати гармонійні відносини між Ід, Супер-его і силами зовнішнього світу. Залежно від джерела загрози дослідниця розрізняла захист від інстинкту і захист від афекту. У першому випадку процес захисту спрямований на недопущення в свідомість уявлень, пов'язаних з інстинктами і небезпечних для

Я. При функціонуванні захисту від афекту в свідомість не допускаються небезпечні бажання і афекти (біль, любов, ревності і т.д.) [4]. Крім того, А. Фрейд визначала перманентні захисні явища, маючи на увазі під ними «залишки дуже сильних захисних процесів в минулому, вони відірвалися від своїх вихідних ситуацій і перетворилися на постійні риси характеру» [18]. Тобто, механізми психологічного захисту можуть бути не лише ситуативними засобами сприймання реальності, але й стають частиною особистості і таким чином можуть визначати загальне конструювання суб'єктивної реальності.

Інший его-психолог Х. Хартман припустив наявність автономного фактора, який існує пліч-о-пліч з інстинктивними потягами і захистами і незалежний від них. Він мав на увазі упорядковане мислення і навчання, які завжди прямо або опосередковано орієнтовані на реальність. Науковець вважає, що оволодіння реальністю, здатність взаємодіяти із зовнішнім світом означає адаптуватися. Пристосування й адаптація – це синтетична функція Его, яка приводить людину в згоду з зовнішнім світом, вважає психолог. Его є механізмом, який контактує із зовнішньою реальністю і його розвиток відбувається поступово і є нескінченним процесом. Індивід народжується з певним набором психічних схильностей, що включають в себе конституційні фактори. В ході подальшого процесу розвитку примітивні регулюючі чинники стають все більш і більш ефективними, замінюючись або доповнюючись іншими способами регуляції. Основним в тестуванні реальності, Х. Хартман вважав здатність розрізнити суб'єктивні та об'єктивні елементи в наших судженнях про реальність [22]. По суті, це головне завдання, яке аналітик ставить перед своїм пацієнтом. Він допомагає пацієнту окреслити в оцінці та реагуванні на реальність внесок внутрішнього, суб'єктивного тиску з минулого.

Інші учні З. Фрейда також розвивали вивчення структур психіки особистості та їх значення в тестуванні реальності. Зокрема, з юнгіанської точки зору, психіка, подібно будь-якій самоорганізуючій системі, являє собою сукупність свідомих і несвідомих процесів. У цій системі Самість – центру всієї

психіки, а Его є центром свідомої особистості. Его дитини, що народжується в стані єдності з усім суцям, поступово диференціюється від Самості. Дитина навчається відділятися від несвідомого, або, іншими словами, від архетипичної реальності, але все ж залишається динамічно пов'язаною з нею. В ході розвитку дитина змушена справлятися зі складними і часто фруструючими переживаннями, викликаними архетипичною реальністю, а також соматичними, афективними та когнітивними факторами взаємодіями з оточуючими. Коли переживання стають загрозливими, у дитини природним чином включаються механізми захисту. Якщо дитина розвивається в сприятливих умовах, то її захисти не стають ригідними і жорсткими, у неї формується здатність гнучко сприймати і переробляти досвід реальності. Але чим більш загрозливою є внутрішньо психічна або міжособистісна реальність, тим частіше особистість вдається до негнучкості, ригідного використання ранніх захистів [4]. Таким чином, З. Фройд і його учні вважають, що реальність може бути опосередкована механізмами психологічного захисту. Можемо сказати, що механізми психологічного захисту є такою собі призмою крізь яку особистість дивиться і сприймає зовнішньою реальністю. Окрім того, психологічні захисти можуть «вплітатися» в особистість і ставити її частиною.

Сучасна дослідниця Патрісія Деніел, вивчаючи розвиток тестування реальності, пише про дві лінії розвитку малюка – контакт з власним несвідомим і реальними людьми, подіями [3]. Дослідниця вважає, що несвідоме організовує себе в формі фантазії, і з перших днів людина здатна формувати найпростіші фантазії. Немовля висловлює свої імпульси і переживання реальності в формі фантазій. Кожна фантазія складається з суб'єкта, об'єкта і взаємодії між ними. У той же самий час існує зв'язок з реальними людьми і реальними стосунками з ними. Через постійну взаємодію з іншими людьми дитина перевіряє, тестує свої примітивні фантазії за допомогою пережитих моментів повсякденної реальності. Ця психічна робота здійснюється шляхом взаємних проєкцій та інтроекцій. Поступово будується певний внутрішній світ об'єктів у відносинах з

Я і в стосунках один з одним. Авторка зазначає, що процес тестування внутрішніх відчуттів за допомогою зовнішньої реальності триває все життя. Несвідомі фантазії змінюють форму нашого сприйняття зовнішніх подій, керують нашими зовнішніми відносинами і впливають на наш емоційний відгук. Точно так і зовнішні стосунки і події впливають на наші фантазії і прикрашають їх. Дослідниця підкреслює, що несвідомі фантазії пронизують все психічне життя суб'єкта і є основою для уяви, мислення і будь-якого творчої праці, а також лежать в основі характерних рис особистості [2]. Отже, психічна реальність для немовляти починає формуватися на основі несвідомих фантазій, які вступають в контакт з об'єктами зовнішнього світу. В процесі несвідомі фантазії укладаються в образ себе і світу, стають основою особистісних проявів, частиною характеру на основі яких дорослий взаємодіє із світом, сприймає і тестує реальність.

Думку про зв'язок власної несвідомої фантазії і способом прийняття реальності вивчає дослідник Арлоу Дж. А. В своїй роботі він намагається продемонструвати, що те, «як переживається реальність, здебільшого залежить від взаємодії між сприйняттям зовнішнього світу та супутнім ефектом несвідомої фантазійної діяльності» [27]. На функціональному рівні це відбувається так, що функція сприйняття Его діє одночасно у двох різних напрямках. Одна його частина виглядає назовні, реагуючи на чуттєві подразники зовнішнього світу об'єктів. Інша частина дивиться всередину, реагуючи на постійний потік внутрішньої стимуляції. Внутрішньою стимуляцією автор називає фантазійне мислення, яке включає схеми пам'яті, пов'язані зі значними конфліктами та травматичними подіями в житті людини. Саме фантазійне мислення з усім своїм наповненням є стійким супутником всієї розумової діяльності, і здійснює нескінченний вплив на те, як реальність сприймається і яка відбувається реакція на неї. Таким чином, як зазначає автор: «Впродовж життя ми боремось щоб відрізнити факт від фантазії, зовнішню реальність від психічної, життя від мрії» [27].

На основі цього матеріалу можемо зобразити схему сприймання реальності.

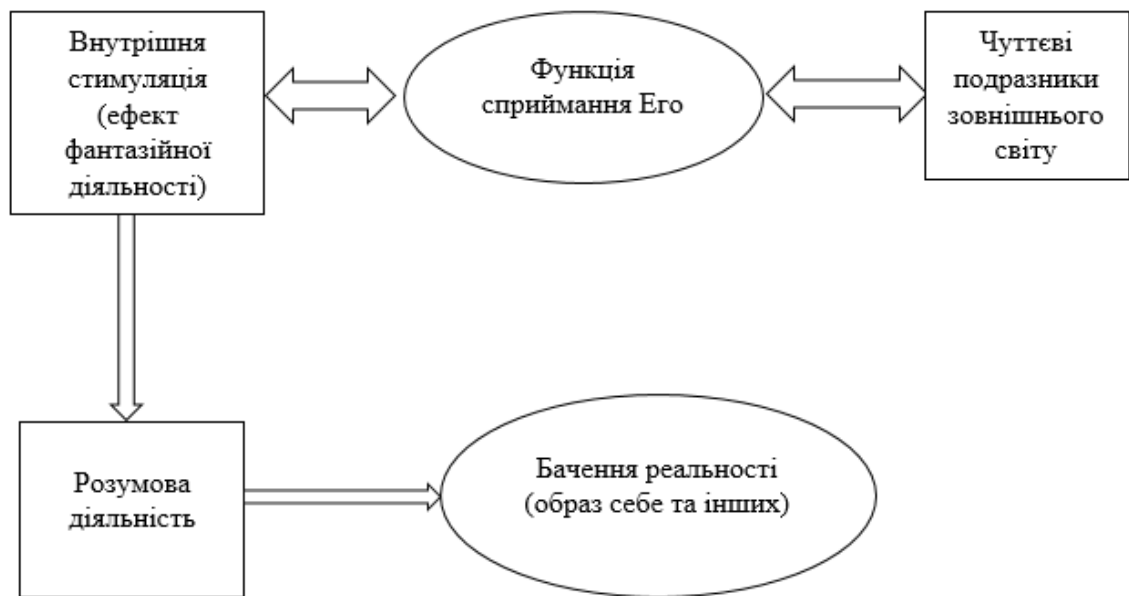

Рис. 1.1 Функціональний рівень сприймання реальності за Арлоу Дж. А.

Сучасний науковець Біллоу Р. М. тестування реальності також розглядає як певний складений феномен. Він підкреслює те, що існує зовнішня і внутрішня реальність, межі між якими завжди залишаються текучими. В ідеалі сфери внутрішньої та зовнішньої реальності взаємно інформують, але «стикаючись з потребою, тривожністю або конфліктами, ми затінюємо бачення та модифікуємо версії реальності та мотивацію перевірити їх» [29]. Тут дослідник визначає емоційний і когнітивний складники тестування реальності та наводить приклад: «Те, що оцінюється як істинне в сфері раціональної думки, може відчувати себе емоційно неправдивим» Тобто, різні сфери особистості (емоційна, когнітивна) можуть по-різному сприймати факти зовнішньої реальності.

Таким чином, тестування реальності, як особистісне утворення, розвивається поступово. Науковці в цій галузі бачать розвиток тестування реальності як поступову еволюцію дитини ставлення до світу, яке на початку є

егоцентричним, анімістичним та магічним, до більш пізньої здатності розмежувати внутрішню фантазію та об'єктивну реальність.

Окрім психодинамічного погляду на тестування реальності, існує когнітивна парадигма. Якщо погляди З. Фрейда і неофрейдистів орієнтовані на вивчення афективно-мотиваційної сфери, то, наприклад, Ж. Піаже розглядає адаптацію, адекватну оцінку реальності як результат інтелектуального розвитку [6].

Розвиток психіки, за Ж. Піаже, – це зміна домінуючих інтелектуальних структур. Кожна стадія надбудовується над іншою, кожна з них необхідна для формування наступної, тому порядок їх слідування фіксований і закономірний, а швидкість їх проходження може бути різною (залежно від сприятливих чи збіднених можливостей набуття досвіду, від якості культурного та освітнього середовища). Процес пізнавальної адаптації складається з двох різноспрямованих процесів – асиміляції і акомодатії. Асиміляція – засвоєння певної когнітивної схеми вирішення проблемної ситуації. Наприклад, під час читання відбувається засвоєння інформації. Асиміляція забезпечує збереження, стабільність пізнавальних структур, слугує таким собі зразком для вирішення інших ситуацій. Акомодатія – це зміна схем стосовно нової ситуації, чи задачі. Вона забезпечує варіабельність, розвиток, вироблення нових схем. Весь набутий досвід складається в певні операції, операторні структури. Операції, в теорії Ж. Піаже, це інтеріоризовані (увнутрішненні) предметні дії, що згрупованими в системи [15]. Отже, такі системи є, найперше, основою оволодіння предметним світом, а в подальшому розвивають певний тип мислення, формують судження, умовиводи, що стають інструментом в пізнанні і тестуванні реальності.

Така система також не завжди означає безпомилкове тестування реальності. Ж. Піаже вказує, що можуть існувати певні ідеалізовані уявлення, які не піддаються перевірці і часто суперечать реальним фактам. Таку форму когнітивного егоцентризму Ж. Піаже назвав «наївним ідеалізмом», який

приписує мисленню необмежену силу в прагненні в побудові більш досконалого світу [15].

Науковці Жуланова І. В. та Медведєва А. М. в своїй статті вказують, що для Ж. Піаже інтелект є механізмом адаптації, який сприяє дитині пристосуватися до «світу речей». Для З. Фрейда і неофрейдистів механізми витіснення, цензури, заміщення та ін. виступають як механізм адаптації дитини до «світу людей» [6]. Тобто, тестування реальності можна розглядати, як з боку оцінки, осмислення особою предметного світу так і з боку бачення стосунку з іншими людьми.

Інші дослідники Амос Тверські і Даніель Канеман ввели поняття когнітивного спотворення реальності. «Когнітивне спотворення – це систематичні помилки в мисленні або шаблонні відхилення, які виникають на основі дисфункційних переконань, впроваджених в когнітивні схеми – концептуальні структури, які використовуються людьми для осмислення світу і оточуючих людей. Люди схильні створювати свою власну «суб'єктивну соціальну реальність», яка може приймати рішення щодо поведінки в соціумі» [1]. Тобто, людина створює свою реальність, через призму якої вона сприймає, запам'ятовує і оцінює соціальну інформацію. Когнітивні спотворення є помилками цієї реальності, певними рамками людського мислення.

3.1. Індивідуальні особливості тестування реальності

Здатність до тестування реальності автори пов'язують з силою Его, типом механізму психологічного захисту, використання кричної оцінки реальності, як було описано вище. Окрім того, особливості тестування реальності можна розглядати у межах певних типологічних особливостей.

Цікавим є спостереження Юнга щодо особливостей сприйняття ситуації різними типами життєвої установки. Він наводить приклад які можуть бути різні реакції на один суб'єктивний факт того, що на дворі холодно, одній

людині дає привід негайно ж надіти пальто, інша ж, маючи намір загартовуватися, знаходить це зайвим. Інший приклад того, що для однієї особи підлаштовуватися під обставини є звичайною поведінкою, а інша особа буде переконана, що якщо навіть тисячу разів було так, то тисячу перший випадок буде новим [25]. Далі в контексті цих прикладів психоаналітик пише про різні психічні установки.

В одній із своїх робіт Карл Юнг аналізує погляди З. Фрейда, А. Адлера [24] і вказує на те, що обидва дослідники розглядають суб'єкта в його ставленні до об'єкта, але розуміє, наскільки різним бачення цього відношення. Адлер робить акцент на суб'єкті, який незалежно від об'єкта намагається досягти власної безпеки і прагне до верховенства. Фрейд же, навпаки, робить акцент лише на об'єкті, які відповідно до специфічного характеру або сприяють, або перешкоджають прагненню суб'єкта до задоволення. Карл Юнг робить висновок, що, ця різниця є, темпераментів, протилежності двох типів людської ментальності, один з яких постає переважно суб'єктом, а другий – об'єктом. На основі даного аналізу психолог визначає, що існують два різні типи людей – екстраверти та інтроверти.

Відповідно до теорії Юнга [25, 24, 26] , обидві орієнтації співіснують в людині одночасно, але одна з них стає домінантною. Екстравертна установка проявляється в спрямованості інтересу до зовнішнього світу – інших людей і предметів. Екстраверт швидко встановлює відносини і прихильності, зовнішні чинники є для нього рушійною силою. Психоаналітик пише, що для екстраверта об'єкт, зовнішній критерій явно грає в його свідомості більш значну роль, ніж його суб'єктивна думка. Тобто, він може мати свої погляди на речі, проте, їхня сила менша, ніж сила зовнішніх об'єктивних умов. Поведінка такого типу людей обумовлена об'єктивними обставинами.

Тип особистості з життєвою установкою на інтроверсію навпаки, занурений у внутрішній світ своїх думок почуттів і досвіду. Він споглядальний, його інтерес зосереджений на собі самому. Якщо екстраверт орієнтований на

зовнішній об'єкт більше, ніж на суб'єктивне бачення, то для інтроверта мотивуюча сила належить, перша за все суб'єкту, тоді як об'єкту належить вторинне значення.

Тобто, ці два типи особистостей будуть робити певний вибір, як поводитися з реальністю. Виходить, що таким чином, опосередковує не те, чи правильно чи неправильно людина оцінює, тестує реальність, а те, як вона вирішує з тим взаємодіяти (більш чи менш усвідомлено). Екстраверти будуть орієнтуватися на зовнішні критерії, факти, інтроверти ж на власні переживання.

Незабаром після того, як Юнг сформулював концепцію екстраверсії і інтроверсії, він прийшов до висновку, що за допомогою цієї протилежних орієнтацій неможливо досить повно пояснити всі відмінності у ставленні людей до світу. Тому він розширив свою типологію, включивши в неї психологічні функції. Чотири основні функції, виділені їм, – це мислення, відчуття, почуття і інтуїція [25, 24].

Так мислення і почуття, за Юнгом є раціональними функціями, оскільки вони допомагають створити думку, судження життєвий досвід. Тип людей, які є більш сенсорними фокусують свою увагу на емоційній стороні життєвого досвіду і оцінює речі в категоріях "поганий або хороший", "приємний або неприємний". За Юнгом, коли мислення виступає в ролі ведучої функції, особистість орієнтована на побудову раціональних мисленнєвих конструкцій, мета яких – оцінити істинність чи хибність певного досвіду, феномену. А коли провідною функцією є почуття, особистість орієнтована на винесення суджень про те, чи є досвід, перш за все приємним або неприємним.

Таким чином, реальність може оцінюватися на основі логічних умовиводів, або ж через чуттєве сприйняття.

Окрім того, Юнг описує ще два виміри стосунку із світом – відчуття та інтуїція. Автор назвав ці функції ірраціональними, тому що вони просто пасивно "схоплюють", сприймають події в зовнішньому або у внутрішньому світі, не вдаючись до тестування та пояснення їхнього значення оцінюючи.

Відчуття Юнг описує як безпосереднє, безоцінне, реалістичне сприйняття світу. Навпаки, інтуїція характеризується сублімуючим і несвідомим сприйняттям поточного досвіду. Інтуїтивний тип покладається на передчуття і здогади, схоплюючи суть життєвих подій. Юнг стверджував, що, коли провідною функцією є відчуття, людина осягає реальність мовою явищ, так, ніби фотографує об'єктивний світ. З іншого боку, коли провідною функцією є інтуїція, людина реагує на несвідомі образи, символи і приховане значення пережитого.

Отже, стосунок із реальністю є унікальним для кожного типу особистості. Типологічні особливості опосередковують стосунок з реальність. Саме спосіб взаємодії із собою і світом, ставлення до певних, навіть, об'єктивних факторів реальності у великій мірі визначається особистісними особливостями.

Також існують сучасні емпіричні дослідження, які пов'язують особливості тестування реальності з певним типом мислення і рисами особистості. Дослідник Ленбінгер Дж. Емпірично довів, що тестування реальності може бути опосередковане рисами особистості [34]. З кількісних результатів його дослідження було визначено, що сором'язливість пов'язана з менш точним тестуванням реальності. Зокрема, було виявлено, що сором'язливі особи більше сумніваються в їхньому сприйнятті, ніж не сором'язливі люди, і вони мають дещо більшу схильність до спотворення реальності. Розмовляючи з 20 сором'язливими респондентами, автор зазначив, що труднощі цих людей із тестуванням реальності не досягають психотичних розмірів, а натомість відображають перебільшення їх почуття відчуженості та невпевненості. Одним із найяскравіших свідчень зниження здатності точно бачити реальність було те, що у цих сором'язливих людей існує тенденція відчувати параноїдальні переконання щодо того, що про них думають чи відчувають інші. Вони часто відчували негативну вплив інших і помилково вважали, що інші мають зловмисні наміри щодо них. Ще одним проявом труднощів цих сором'язливих людей з тестуванням реальності була їхня невпевненість у їх сприйнятті як

внутрішньої, так і зовнішньої реальності. Для деяких опитаних сприйняття власних думок та почуттів було джерелом плутанини.

Інший дослідник Дагнел Н. з колегами виявили, що віруючі особи демонструють перевагу суб'єктивно-інтуїтивного стилю мислення (а не раціонально-аналітичного) і мають тенденцію до дефіциту тестування реальності. Як зазначають автори, дефіцит тестування реальності спровокований тим, що точки зору віруючих, їхня інтуїція і переконання очевидні, тому вони не вдаються до їхньої критичної оцінки. Одночасно учасники, які демонструють більш високий рівень аналітичних міркувань, з меншою ймовірністю підтверджують надприродні переконання. Дослідники у висновках вказують, що віра в ірраціональні надприродні явища може виникнути через надмірну залежність від суб'єктивних (проти об'єктивних) доказів [30]. Таким чином, тестування реальності може опосередковуватися і типом мислення та визначенням особистості, яким чинникам (внутрішнім чи зовнішнім) надавати перевагу. А також вибором, чи вдаватися до критичного аналізу чи довіряти власним відчуттям та інтуїції.

Висновки до теоретичного розділу

Поняття «реальність» в психологічній науці є складним й широким. Науковці поділяють реальність на дві основні категорії – зовнішня й психічна (внутрішня) реальності. Зовнішня реальність представлена матеріальним світом речей, в той час як психічна стосується суб'єктивного світу переживань людини: її фантазій, думок, почуттів тощо. В поведінкових науках відчуття реальності є емпіричним виміром, стимулом, з яким працює експериментатор. Натомість, в психодинамічній парадигмі будь-який досвід, фантазія і навіть галюцинація є реальними, адже психічна реальність є важливішою для особистості і основою для конструювання зовнішньої.

Здатність до тестування реальності формується вже з немовлячого віку, цей вік є ключовим для стосунку з навколишнім світом. Тестування реальності

психоаналітики пов'язують із здатність немовляти поступово пристосовувати власні імпульси, несвідомі фантазії до вимог зовнішнього світу. Через постійну взаємодію з іншими людьми дитина перевіряє, тестує свої примітивні фантазії за допомогою пережитих моментів повсякденної реальності. Дана здатність здійснюється в ході розвитку сили Его.

Загалом, коли ми говоримо про тестування реальності, то повинні мати на увазі що це велика гама відчуттів від відсутності здатності її сприймати взагалі і до відносної наближеності до об'єктивної картини реальності. Пізнання світу часто опосередковується функціонуванням наших органів чуття з однієї сторони, нашою оцінкою реальності через емоції та раціональні осмислення з іншої, а з третьої сторони ми ще маємо психологічні захисти психіки, функція яких берегти Его цілісним, у деяких випадках спотворюючи реальність. Тестування реальності можна розглядати, як з боку оцінки, осмислення особою предметного, матеріального світу речей так і з боку розуміння себе та стосунку з іншими людьми.

Варто зазначити, що існує клінічна площина оцінки тестування реальності, яка здебільшого оцінюється за наявністю чи відсутністю галюцинацій і маячення, неадекватних форм поведінки і емоційних реакцій тощо. А також існує побутова площина, яка відображає радше індивідуальні особливості тестування реальності а не міру спотворення. Відтак, ми не можемо сказати, що є люди які б могли тестувати реальність у абсолютній тотожності з цією реальністю ми повинні завжди враховувати це суб'єктивний вимір. Отож, метою роботи є дослідити особливості тестування реальності на основі особистісних особливостей

У нашому дослідженні тестування реальності визначається на основі вчення Отто Кернберга, де рівень тестування реальності визначається на основі здатності розрізнити себе від інших, усвідомлювати звідки поступає інформація – зовні чи із внутрішнього світу, оцінювати свої емоції, думки та поведінку в конкретному соціальному просторі. Таким чином, тестування реальності – це

палітра бачення зовнішньої реальності, від ситуативного суб'єктивного бачення до цілковитого її ігнорування, а не її відсутність чи наявність. Зовнішня реальність є не чимось однаковим і сталим для кожного, а конструється на основі особистісних особливостей. Зокрема, такими тип життєвої установки – екстраверсія чи інтроверсія чи спосіб контракту з реальність – мислення, емоції, відчуття, інтуїція. Кожен тип формується протягом життя, можна сказати, що типологічні особливості особистості є результатом досвіду раннього стосунку зі світом, свідомою формною прояву фантазій.

Таким чином, теоретична модель зв'язку типу особистості та тестування реальності можна представити наступним чином.

Рис. 1.2 Гіпотетична теоретична модель зв'язку тестування реальності і типу особистості

РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТЕСТУВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ОСІБ З РІЗНИМИ ТИПАМИ ОСОБИСТОСТІ

2.1 Опис групи досліджуваних

Основне дослідження проводилося в онлайн-формі та тривало впродовж квітня 2020 року.

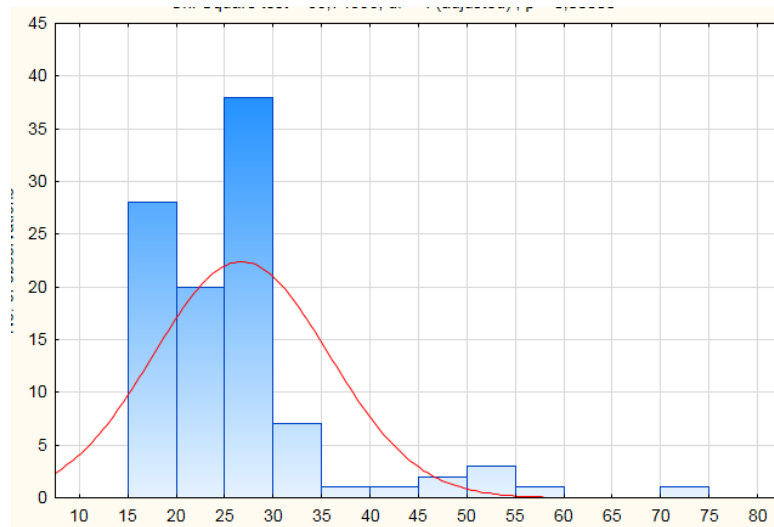

Рис. 2.1 Розподіл досліджуваних за віком

Досліджувані – 102 особи віком від 18 до 74 років (Рис.2.1). З них 76 жінок та 26 чоловіків (Рис. 2.2).

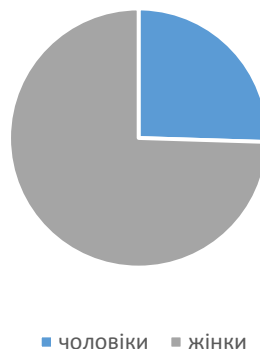

Рис. 2.2 Розподіл досліджуваних за статтю

Рівень освіти досліджуваних – науковий ступінь (1%), повна вища освіта (61,8%), неповна вища (32,4%), середня спеціальна (4,9%) (Рис.2.3).

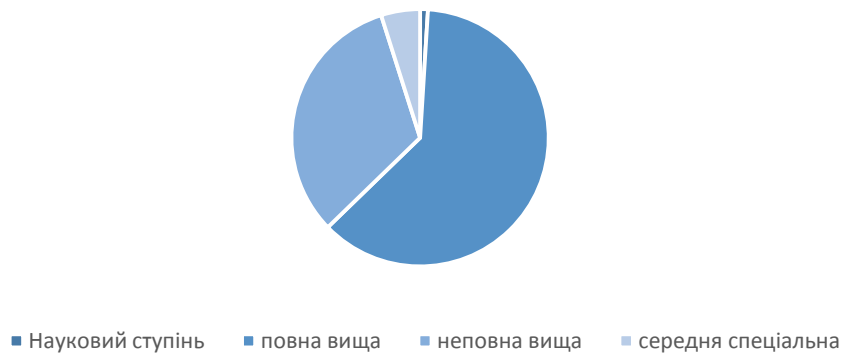

Рис. 2.3
Розподіл за
рівнем освіти

Отже, в
дослідженні
взяли участь

практично всі дорослі категорії населення, більшість з них чоловіки та з не закінченим вищим рівнем освіти.

2.2 Характеристика методик дослідження

Для досягнення мети дослідження необхідно дослідити індивідуальні особливості тестування реальності. Отже, у дослідженні були використані методики спрямовані на виявлення рівня та особливостей тестування реальності а також методики, які лягли в основу поділу досліджуваних на типи особистості.

2.2.1 Методики оцінки рівня та особливостей тестування реальності

1. *Методика дослідження структурної організації особистості - IPO (The Inventory of Personality Organization).*

Отто Кернберг вважав, що тестування реальності стосується "здатності диференціювати себе від інших, внутрішньо психічні стимули від зовнішніх та підтримувати емпатію із звичайними соціальними критеріями реальності [34].

На основі цього Отто Кернберг разом з колегами Кларкін Дж.Ф., Фоелш П.А., розробили опитувальник **IPO** (The Inventory of Personality Organization– Revised), покликаний визначити рівень функціонування особистості [30].

Однак, Dirk J.M. Smits з колегами, на основі IPO розробили коротший облік з чіткою структурою та з мінімальною втратою інформації IPO-RT, що включає дві шкали: «Тестування реальності» та «Примітивні механізми захисту/ дифузія ідентичності» [34].

Шкала «Тестування реальності». Шкала вимірює рівень тестування реальності, зокрема, здатність розрізняти звідки надходить інформація: зовнішнього світу, за допомогою органів чуття, чи це власні думки і фантазії. Тестування реальності тут характеризується можливістю усвідомлювати об'єктивні та суб'єктивні критерії зовнішнього середовища та власного стану. Високі показники свідчать про втрату здатності усвідомлювати і керувати власною поведінкою та емоційними станами, повним спотворення тестування реальності з маячними ідеями і галюцинаціями.

Відповіді вказують на згоду з твердженнями за п'ятибальною шкалою Лікерта (1 = ніколи не відповідає дійсності, 5 = завжди відповідає дійсності). В IPO-RT основна увага приділяється стилю обробки інформації, а не психотичним симптомам.

Шкала «Примітивні механізми захисту/ дифузія ідентичності». Шкала визначає, в якій мірі особистість відчуває себе цілісною, усвідомлює і контролює власні відчуття, який способом справляється із стресовими ситуаціями. Високі показники за даною шкалою означають, що людина проявляє ознаки непослідовності поведінки і емоційного відреагування, втрачає контакт із власною ідентичністю, в більшій мірі використовує примітивні механізми захисту такі, як заперечення, дисоціацію.

Для перевірки методики на надійність було визначено: 1) перевірку шкал на нормальність розподілу за методом описової статистики (модуль Distribution Fitting), 2) перевірка шкали на внутрішню надійність за методом Альфа-Кронбаха (Таблиця 2.2). Встановлено, що в шкалі «Тестування реальності» розподіл є не узгодженим з нормальним ($p=0,0005$, $p>0,05$). (Додаток Е). Показник очікуваний, адже дослідження проводилося на неклінічній вибірці.

Показник коефіцієнта альфа-Кронбаха для шкали «Тестування реальності» є досить високим ($\alpha=0,770$), що вказує на узгодженість питань всередині шкали.

2. *Методика дослідження особливостей тестування реальності та об'єктних стосунків BORRTI (Bell Object Relations and Reality Testing Inventory) Morris D. Bell [29].* Дана методика забезпечує стандартизований метод оцінювання об'єктних відносин (спосіб того, як індивід будує стосунки і переживає стосовно інших людей) та тестування реальності (те, як індивід адаптується до навколишнього середовища і здатний відокремити себе від інших). У нашому дослідженні використана версія BORRTI, яка складається з одинадцяти шкал. Дані шкали відображають спотворення зовнішньої та внутрішньої реальності, відчуття сумнівів у сприйнятті реальності. Вісім шкал оцінюють окремі виміри об'єктних відносин: ворожість і егоцентризм, недовіра і приниження, сором'язливість та соціальна некомпетентність, відчуження та соціальна ізоляція, маніпулятивність та вимогливість, міжособистісна чутливість та самозвинувачення. Три інші шкали оцінюють аспекти тестування реальності: заперечення, нерішучість та розгубленість щодо внутрішніх станів; сумніви щодо сприйнятої перцептивної точності; ірраціональні вірування. У даному опитувальнику досліджуваним необхідно відповісти на запропоновані твердження правда чи неправда.

Шкала тестування реальності. Шкала містить 4 підшкали, які досліджують міру заперечення, нерішучості та розгубленості щодо внутрішніх станів, сумнів точності сприйняття інформації та прояви ірраціональних вірувань. Високі показники за цією шкалою вказують на те, що особистість переживає незрозумілу тривогу, відчуває втрату контакту з реальністю, має сумніви щодо власного розуміння певних речей.

Шкала об'єктних відносин. Люди з високими показниками виявляють труднощі з близькістю, часто потрапляють у стосунки, які неминуче виявляються нестабільними та болючими. Можуть почувати себе ніяково

навколо представників протилежної статі та загалом соціально неадекватними, а також можуть мати труднощі із створенням або підтримкою будь-яких дружніх стосунків. Можуть проявляти недовіру та оборонятися проти тих, хто намагається наблизитися до них. Вони є особливо пильними до потенційного розлучення чи зради з тенденцією ставати дуже контролюючими або вимогливими.

Методика в англomовному варіанті має високі показники валідності та надійності [25]. В нашому дослідженні використовується пілотна версія адаптації опитувальника. Для перевірки методики на надійність було визначено: 1) перевірку шкал на нормальність розподілу за методом описової статистики (модуль Distribution Fitting), 2) перевірка шкали на внутрішню надійність за методом Альфа-Кронбаха (Таблиця 2.2).

Встановлено, що шкали методики не мають нормально узгодженого розподілу. Для шкали «Тестування реальності» $p=0,0004$, для шкали «Об'єктні стосунки» – $p=0,008$ (Додаток Е). Показник очікуваний, адже вибірка дослідження неклінічна.

Коефіцієнт альфа-Кронбаха для шкали «Тестування реальності» становить 0,713, для шкали «Об'єктні стосунки» 0,813, що вказує на високу внутрішню узгодженість питань всередині шкал.

Для перевірки опитувальників на валідність було зроблено кореляційний аналіз (критерій Спірмена). Встановлено пряму кореляцію між шкалою «Тестування реальності» IPO-RT та «Тестування реальності» BORRTI ($r=0,43$) (Додаток Ж). Тісний зв'язок між шкали опитувальників свідчить про наявність конвергентної валідності.

Таким чином, використані опитувальники мають високу надійність та можуть бути використані для перевірки гіпотез дослідження.

Таблиця 2.1

Показник коефіцієнта альфа-Кронбаха для шкал опитувальників IPO та BORRTI

	Показник α
Тестування реальності (IPO)	$\alpha=0,770$
Тестування реальності (BORRTI)	$\alpha=0,713$
Об'єктні стосунки	$\alpha=0,813$

3. Авторський опитувальник дослідження особливостей тестування реальності. Анкета мала на меті визначити особливості тестування реальності. Ці особливості стосуються припущення, що існують певні соціально-прийняті форми спотворення реальності, які проявляються у конкретних ірраціональних переконаннях та відчуття здатності контролю себе та подій навколо. Опитувальник містить 10 питань (Додаток Г).

Питання анкети були об'єднані в шкалу «Тестування реальності», яку ми також перевірили наявність нормального розподілу та на внутрішню надійність, методом коефіцієнта альфа-Кронбаха (Таблиця 2.3). Було встановлено, що шкала анкети також немає узгодженості за нормальним розподілом ($p=0,02$ $p>0,05$) (Додаток Ж).

Достатній показник коефіцієнта альфа-Кронбаха ($\alpha=0,652$), свідчить про узгодженість запитань всередині шкали.

Таблиця 2.2

Показник коефіцієнта альфа-Кронбаха для шкал опитувальників

	Показник α
Тестування реальності (авторський опитувальник)	$\alpha=0,652$

Шкалу анкети була також перевірено на наявність конвергентної валідності, яка передбачає наявність зв'язку із показниками до яких вони повинні бути подібними. Було встановлено пряму кореляцію між шкалою анкети та кожним окремим запитанням анкети з шкалою «Тестування реальності» опитувальника IPO-RT (Таблиця 2.4).

Таблиця 2.3

Кореляційний аналіз шкал авторського опитувальника та шкали методики IPO

	Reality testing
Тестування реальності	0,68
1. Я вірю у деякі прикмети чи забобони	0,32
2. Мені здається, що слідуючи гороскопам можна справді уникнути багатьох неприємностей або навіть досягнути успіху	0,20
3. Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від вроків	0,42
4. Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо	0,44
5. Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти	0,29
6. У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя	0,30
7. Інколи я відчуваю, що обставини проти мене	0,30

8. Інколи мені здається, що у мені криється якась незрозуміла сила	0,41
9. Я вірю у віщі сни	0,34
10. Я вірю у пророцтва	0,22

3.Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера (Бажина Є.Ф., Голинкіною С.А., Еткінда А.М). Інтернальність або внутрішній локус контролю визначається як “релевантний відповідальності особистісний фактор, в основі якого лежить внутрішній тип каузальної атрибуції (Я є, Я причетний до подій власного життя, Я є їх причиною, Я це усвідомлюю і приймаю, Я здатний це контролювати, Я готовий відповісти за це)» [16]. Здатність брати відповідальність, усвідомлювати себе і свої дії важливим фактором власного життя означає добре функціонування Его, дорослої частини особистості. Якщо функція Дорослого заблокована, немає усвідомлення балансу зовнішнього і внутрішнього контролю ситуації, тоді контакт з реальністю тримає жорсткий об'єкт, Супер-его, або повна імпульсів Дитина, Ід. Таким чином, людина втрачає можливість постійного тестування реальності [13]. Тому даний опитувальник був використаний як частина здатності тестування реальності, а саме як здатність усвідомлювати, оцінювати міру власної відповідальності та контролю у різних життєвих сферах.

Опитувальник містить 44 пункти тверджень, з якими досліджуваний погоджується або не погоджується, позначати одну відповідь так або ні (Додаток В). Опитувальник складається із 7 шкал та вимірює локус контролю особистості в різних сферах життєдіяльності: 1) загальна інтернальність; 2) у сфері досягнень; 3) у сфері невдач; 4) у сфері сімейних стосунків; 5) у виробничих взаєминах; 6) у міжособистісних стосунках; 7) у сфері здоров'я і хвороб.

Шкала загальної інтернальності. Високий показник за цією шкалою вказує на те інтернальність в різних сферах життя. Такі особи вважають, що власний успіх в житті є результатом наполегливості і відповідальності, не випадковості чи справою інших оточуючих людей. Респонденти з низьким показником схильні приписувати відповідальність за те, що відбувається з ними, зовнішнім силам.

Шкала інтернальності в галузі досягнень. Високий рівень відповідає схильності досліджуваного вважати власні досягнення результатом свого контролю, особистісних якостей, проявленої активності. Низький рівень свідчить про «перекидання» відповідальності за власний успіх чи неуспіх на інших людей, обставини, долю, везіння тощо.

Шкала інтернальності в галузі невдач. Високий показник виявляє внутрішній контроль над негативними подіями. Респонденти з високим рівнем звинувачують себе в неприємних подіях власного життя. Низький показник шкали свідчить про те, що респондент схильний приписувати відповідальність за такі події іншим людям чи вважати їх результатом невезіння.

Шкала інтернальності у сфері сімейних відносин. Високий показник говорить про почуття відповідальності особи за значущі події, що відбуваються в сім'ї. При низькому значенні респондент вважає, що за все, що стосується сімейних справ відповідають інші члени сім'ї.

Шкала інтернальності в галузі виробничих відносин. Високий показник свідчить про те, що людина вважає свою діяльність чи бездіяльність важливим фактором в організації власної професійної діяльності, у відносинах, які складаються в колективі. Низький показник вказує на те, що респондент схильний надавати більш важливе значення зовнішнім обставинам – керівництву, товаришам по роботі, везінню-невдачі.

Шкала інтернальності в галузі міжособистісних відносин. Високий показник свідчить про те, що особистість відчуває в собі силу будувати стосунки, вважає, що сама здатна викликати до себе приятель інших. Низький

рівень інтернальності в цій галузі, навпаки, вказує на те, що особа не вважає себе здатною активно створювати своє коло спілкування й схильна вважати свої романтичні чи дружні стосунки результатом дії своїх партнерів та друзів.

Шкала інтернальності у сфері здоров'я та хвороби. Високий показник за цією шкалою говорить про те, що респондент вважає себе відповідальним за власне здоров'я, відчуває здатність контролювати свій стан. Люди з низьким рівнем вважають стан здоров'я і хвороби результатом випадку, долі тощо. Дана методика визначає наскільки люди вважають, що більшість важливих подій у їхньому житті були результатами їхніх дій. Таким чином, вони відчують власну відповідальність за ці події і за те, як складається їхнє життя в цілому [5].

Діагностика типу особистості

5. Методика **MBTI** (*Myers-Briggs Type Indicator*), розроблена І. Майерс і К. Бриггс з метою застосування теорії психологічних типів Карла Юнга [33]. Дана теорія припускає, що ми використовуємо протилежні способи отримання енергії (Екстраверсія або Інтроверсія), збору або обробки інформації (Відчуття або Інтуїція), прийняття рішень або висновків з приводу цієї інформації (Мислення або Почуття), а також вибудовування відносин з навколишнім світом (Судження або Сприйняття) (Додаток)

В даному психодіагностичному інструменті представлені результати двох частин – Step I, Step II.

- MBTI Step I визначає тип особистості, складений з чотирьох базових характеристик, а також представляє позитивну систему, яка пояснює, як ми взаємодіємо зі світом і оточуючими;
- MBTI Step II розглядає більш детально характеристики, ідентифіковані в процесі Step I, розкриваючи яким чином кожен тип особистості знаходить свій унікальний вияв.

Відповідно до MBTI існує 16 типових особистостей. Тип особистості створюють сюжетні чотири риси (або переваги в термінології MBTI). Для визначення типів особистості використовуються головні букви англomовних назв особистісних рис.

Шкала E - I. Екстраверсія – інтроверсія: джерела енергії. E (Екстраверсія) – орієнтація свідомості на зовнішній світ і спілкування з людьми. Такі люди спілкуючись з іншими, поступово стають більш активними, не втомлюються, "заряджається" від них. Вони спочатку роблять, потім думають. Надають перевагу різноманітності і дії. Стають нетерплячими при довгій повільній роботі. Любить вчитися, спілкуючись з тим, хто це вмє, а також на власному досвіді.

I (Інтроверсія) – орієнтація свідомості на внутрішній світ, внутрішнє переживання. Особи, орієнтовані на інтроверсію, "заряджаються" енергією в самоті і витрачають її на події всередині себе. Спочатку думають, потім роблять, а іноді і не роблять. Надають перевагу звичній обстановці, навчанню по книгах. Можуть довго займатися однією справою, не перериваючись.

Шкала S-N. Конкретність – інтуїція: збір інформації. S (Відчуття) – орієнтація на конкретну інформацію, деталі та факти (тобто, на то, що я «бачу», «чую» і «відчуваю»). Такі люди мають прагнення максимально використовувати дані п'яти органів чуття для того, щоб зрозуміти, що насправді відбувається навколо, особливо для точної оцінки ситуації. вони більше поглиненні реальним світом навколо себе, так що образи та ідеї, які вони не може "помацати", не приваблюють їхньої уваги. В першу чергу вони цікавляться практичним досвідом і тим, що відбувається "тут і тепер".

N (інтуїція) – орієнтація на уявлення, загальне бачення ситуації та перспективи (тобто на то, як я сприймаю події). Сприйняття навколишнього світу відбувається не безпосередньо, а шляхом власних усвідомлюваних або неусвідомлюваних асоціацій і уявлень. Прагнення вийти за межі безпосередньо даного і відомого – зрозуміти значення, смисли, зв'язки і відносини,

використовуючи для цього свою інтуїцію. Перевага віддається загальній схемі і цілісному погляду на речі. В деякій мірі можуть спотворювати факти в свою користь.

Різниця між S і N можна вважати ключовим, тому що спосіб, за допомогою якого відбувається збір інформації, лежить в основі подальших взаємин між людьми.

Шкала T – F. Мислення – почуття: прийняття рішень. T (мислення) – прийняття рішення раціонально, виважено, логічно. Оцінка будується на об'єктивному аналізі ситуації, причин і наслідків, фактів, в тому числі неприємних. Приймаючи рішення, людина намагається бути логічною, неупередженою. Вона прагне, щоб рішення не залежало від неї особисто, вважає за краще певну послідовність дій. Такі люди реагують швидше на ідеї інших людей, ніж на їхні почуття. Можуть бути жорсткими і наполегливими. Можуть образити людину, не усвідомлюючи цього. Недооцінюють вплив "людського фактора", спочатку оцінюють "технологію" і лише потім згадує (якщо взагалі згадують) про мотиви, цінності, щодо включених в ситуацію людей.

F (почуття) – рішення приймаються, орієнтуючись на емоційне ставлення, цінності та установки. Такі особи люблять гармонію у відносинах, докладають зусиль для її досягнення. Добре пророкують те, як зміни ситуації вплинуть на поведінку людей. За роботою або ідеєю в першу чергу бачать і цікавляться людиною. Приймаючи рішення, в першу чергу питає себе, наскільки це важливо, "що це для мене значить".

Шкала J – P. Судження – сприйняття: спосіб взаємодіяти із зовнішнім світом. J (судження) – перевага надається дії, яка, відповідає плану, упорядкувавши інформацію (тобто, раціонально). Головне місце в ставленні до світу у таких людей займає функція прийняття рішень. Вони прагнуть жити розплановано, структуровано, впорядковано, мають потребу регулювати життя і контролювати його. Люблять визначеність, вважають за краще прийняти

рішення і виконати його. Орієнтовані на результат. Воліють оцінювати і критикувати, ніж вбирати нову інформацію. Обстановка, яку вони створюють навколо себе, підпорядкована певному порядку, знаходиться під постійним контролем. Таким людям властиві рішучість, обачність, вміння приймати рішення без особливих хвилювань. Планують свою діяльність і діють згідно з цим планом.

P (сприйняття) – перевага надається діяти гнучко, без плану, орієнтуючись на обставини (тобто, ірраціонально). Головне місце в ставленні до світу займає функція збору інформації. Такі люди прагнуть жити гнучко і спонтанно, постійно збирають інформацію і завжди готові змінити свої погляди. Хочуть швидше розуміти життя, ніж контролювати його. Вважають за краще залишатися відкритими для нового досвіду, довіряючи своїй здатності адаптуватися до змін і відчуваючи задоволення від змін. Орієнтовані швидше на процес, ніж на результат. Обстановка, яку вони створюють навколо себе, дозволяє їм бути гнучкими, непередбачуваними, успішно пристосовуються до обставин і до різних змін. Приймати рішення і суворо їх дотримуватися для таких людей важко [23].

2.2.2 Методи математичної статистики.

Статистичне опрацювання одержаних даних було виконано за допомогою методу описової статистики, порівняльного аналізу (критерій Мана-Уїтні, критерій Краскела - Уолліса), кореляційного аналізу (кореляція за Спірменом), а також була здійснена психометрична перевірка україномовних версій опитувальників, а допомогою факторного аналізу та коефіцієнту Альфа Кронбаха.

За методом описової статистики ми визначили розподіл шкал тестування реальності та типів особистості. За тестом Манна-Уїтні ми порівняли рівень та особливостей тестування реальності в досліджуваних різної статі. За критерій Краскела - Уолліса порівняли рівень та особливості тестування реальності в

респондентів з різною провідною особистісною функцією. Кореляційний аналіз (кореляція за Спірменом) було застосовано для встановлення взаємозв'язків між особистісними рисами респондентів, рівнем суб'єктивного контролю та наявним рівнем тестування реальності.

Висновок до другого розділу

В цій частині роботи було зроблено підбір методик, який відповідає меті та завданням дослідження. У дослідженні використані пілотні версії україномовних версій опитувальників, які були перекладені та перевірені на надійність. Високі показники коефіцієнту альфа-Кронбаха підтвердили внутрішню узгодженість питань в опитувальниках.

Також була описана авторська анкета, яка має на меті виявити соціально-прийнятні форми викривлення тестування реальності. Високі показники коефіцієнта альфа-Кронбаха шкали авторського опитувальника свідчить про його надійність. Пряма кореляція з іншою методикою на перевірку тестування реальності свідчить також про конвергентну валідність авторського опитувальника.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ТЕСТУВАННІ РЕАЛЬНОСТІ

3.1 Емпіричне дослідження особливостей тестування реальності

У дослідженні було виміряно рівень та особливості тестування за допомогою наступних методик: BORRTI (Bell Object Relations and Reality Testing Inventory) Morris D. Bell, IPO (The Inventory of Personality Organization), методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера та авторська анкета.

Метод описової статистики дав можливість побачити середні показники за шкалою «Тестування реальності» (опитувальника IPO). Виявлено, що середній рівень спотворення тестування реальності в досліджуваних становить 18 (при найвищому в 55 балів) (Додаток Е).

За допомогою порівняльного аналізу (критерій Мана-Уїтні) не було встановлено статистично-значущої відмінності між чоловіками і жінками за шкалою «Тестування реальності» IPO. Однак, спостерігаються відмінності на рівні тенденції (Рис.3.1) На рисунку видно, що жінки мають вищі середні показники за даною шкалою.

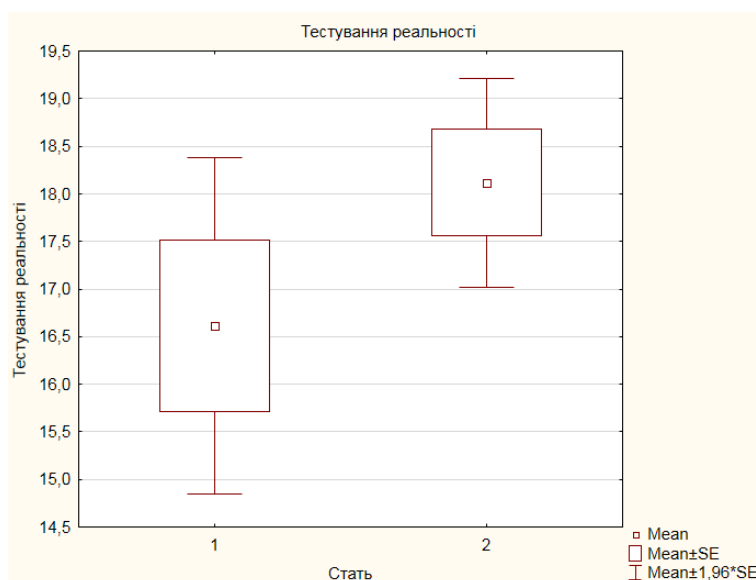

Рис.3.1 Порівняння показників за шкалою «Тестування реальності» у чоловіків та жінок

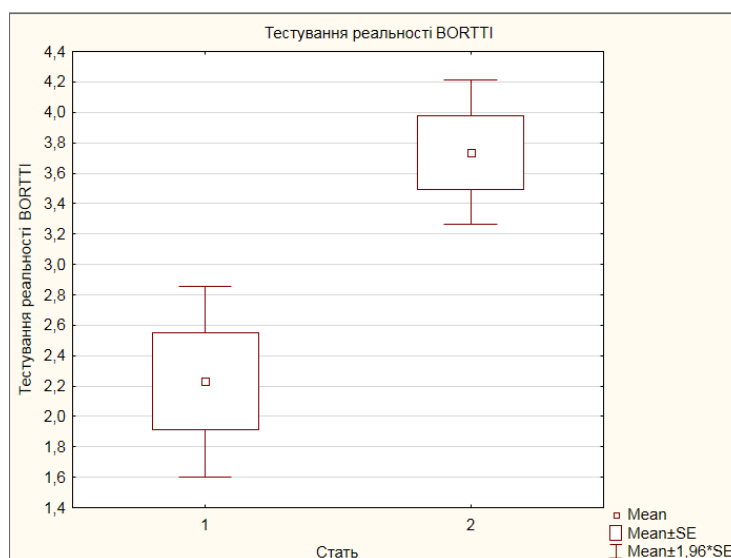
Тобто, жінки в певній мірі мають більшу схильність до викривлення тестування реальності. Ймовірно, жінки в більшій прислухаються до власних емоційних станів.

Метод описової статистики дав можливість побачити середні показники шкал «Тестування реальності» та «Об'єктні стосунки» методики BORRTI. Було встановлено, що середній рівень викривлення реальності становить 3,3 бали, при максимальному значень 10 балів. Найбільш поширений рівень викривлення реальності в досліджуваній групі становить 4 бали (Додаток Е).

Середній рівень труднощів в побудові стосунків в досліджуваній групі становить 9 балів, при найвищому показнику в 25 балів. Найбільш поширений рівень труднощів в стосунках у досліджуваній групі становить 5 балів (Додаток Е).

Таким чином, в досліджуваній групі не виявлено високого рівня спотворення тестування реальності чи труднощів в стосунках.

Однак, за допомогою порівняльного аналізу було встановлено статистично-значущу відмінність між чоловіками і жінка за шкалою «Тестування реальності» опитувальника BORRTI (Додаток К). Виявлено, що жінки, на відмінну від чоловіків, мають вищий рівень за даною шкалою (Рис.

3.2).

Рис. 3.2 Порівняння показників за шкалою «Тестування реальності» у чоловіків та жінок

Це означає, що жінки більш схильні переживати незрозумілу для себе тривогу, відчуття втрати контакту з реальністю, сумніви щодо власного розуміння певних речей. Таким чином, результати за двома методиками показали, що жінки мають вищу схильність до викривлення реальності, що ймовірно, є причиною більшої схильності до емоційності й інтуїції.

Не було виявлено статистично-значущої відмінності між жінками і чоловіками за шкалою «Об'єктні стосунки» (Додаток К). Однак середні показники жінок є вищими за середні показники чоловіків (Рис. 3.3).

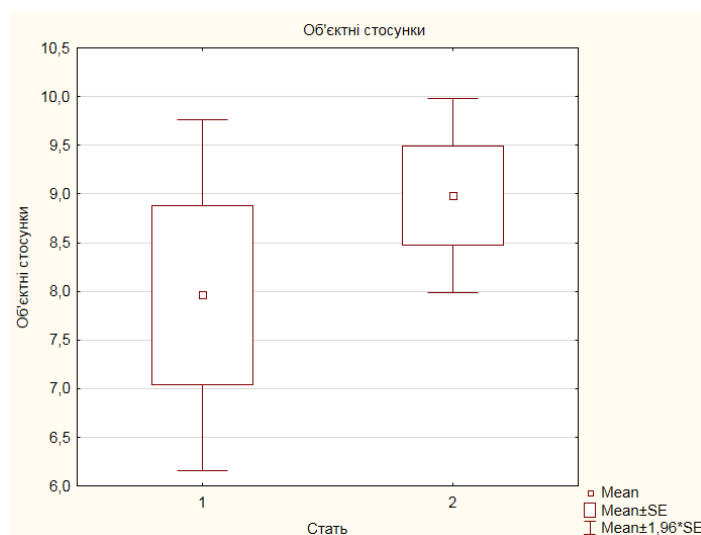

Рис. 3.3 Порівняння показників за шкалою «Об'єктні стосунки» у чоловіків та жінок

На рівні тенденції жінкам більш притаманно переживати труднощі з близькістю, побудовою стосунків, які приносять відчуття задоволення.

За допомогою авторської анкети було виявлено певні переконання респондентів щодо бачення реальності (Таблиця 3.1) Зокрема, у групі досліджуваних близько половини людей (49%) мають сумніви щодо того, чи достатньо добре вони сприймають та контролюють події життя, ще 36% мали відчуття, що зовсім не контролюють власне життя. Виявлено також, що більша

половина (54,9%) респондентів має відчуття, що життєві обставини направлені проти них, третина має відчуття неможливості контролювати свої дії у певні моменти, а ще майже 22% відчувають у собі якимось незрозумілу силу.

Даний результат, з однієї сторони, свідчить про те, що це досить високий показник, а з іншої – звертає увагу на те, що близько половини досліджуваних відчувають активний вплив несвідомого на сприйняття та інтерпретацію реальності. Також такий результат може бути пов'язаний з поширенням коронавірусної інфекції та вжитими карантинними умовами, в яких було проведено опитування.

Майже третина опитаних вірить у прикмети чи забобони та у віщі сні, 25% вважають, що інші люди можуть «вректи», тому варто захищатися від цього, ще майже 18% респондентів вірять у пророцтва, але лише 4% покладаються на гороскопи. Віра людей у певні зовнішні, дещо магичні зовнішні сили впливу, з однієї сторони може свідчити про такий собі соціальний стереотип, усталений, прийнятний спосіб оцінювати реальність, але, з іншого боку, вказує на певну схильність до навіювання. В теоретичній частині було описано дослідження, яке пояснює, що віруючі люди не сумніваються у свої релігійних переконаннях тому, що так вірять у них, що не вдаються до їхньої критичної оцінки. Переконання щодо «вроків», процтів та забобонів теж можна розглядати з такої позиції. Помилка тестування реальності полягає, таким чином, не в існуванні таких переконань, а у відмові, більш чи менш усвідомленій, переглянути їхню об'єктивну правдивість.

Таблиця 3.1.

Розподіл особливостей тестування реальності

Я вірю у деякі прикмети чи забобони	30,4%
Мені здається, що слідує гороскопам можна справді уникнути багатьох неприємностей або навіть досягнути успіху	3,9%

Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від вроків	24,5%
Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо	49 %
Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти	33,3%
Інколи я відчуваю, що обставини проти мене	54,9%
Інколи мені здається що у мені криється якась незрозуміла сила	21,6%
Я вірю у віщі сні	28,4%
У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя	36,3%
Я вірю у пророцтва	17,6%

Таким чином, встановлено, що значна частина респондентів використовують соціально-прийнятну, побутову площину спотворення реальності, але, ймовірно, це відбувається тому, що люди, менш чи більш свідомо, відмовляються використовувати критичну оцінку стану речей. Також значна частина людей переживають незрозумілі для себе відчуття щодо неможливості контролю свої дій й, загалом, життя. Можливо, дані результати свідчать про те, що в таких людей не достатньо цілісна ідентичність (за Отто Кернбергом).

За допомогою критерію Мана-Уїтні було встановлено статистично значущу відмінність між чоловіками та жінками за такими твердженнями авторського опитувальника «Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо» ($p=0,02$, $p \leq 0,05$) та «Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти» ($p=0,03$, $p \leq 0,05$) (Рис.3.4) Встановлено, що жінки в більшій мірі сумніваються у реальності подій, що відбуваються навколо та переживають неможливість контролювати власні дії у певні моменти.

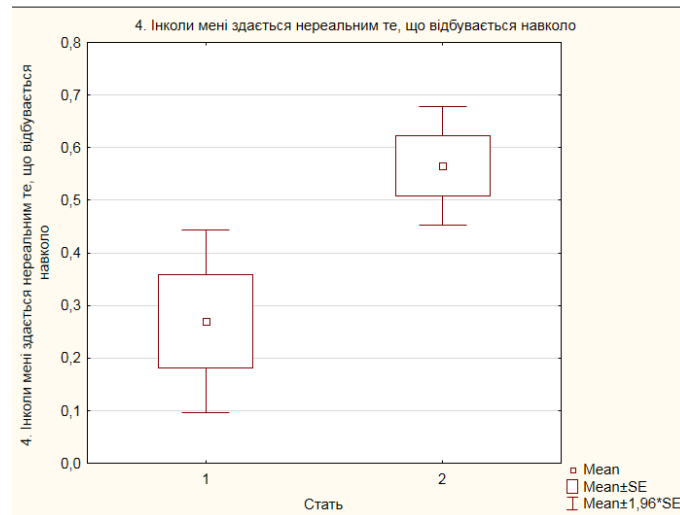

Рис. 3.4. Порівняння показників за шкалою «Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо» у чоловіків та жінок

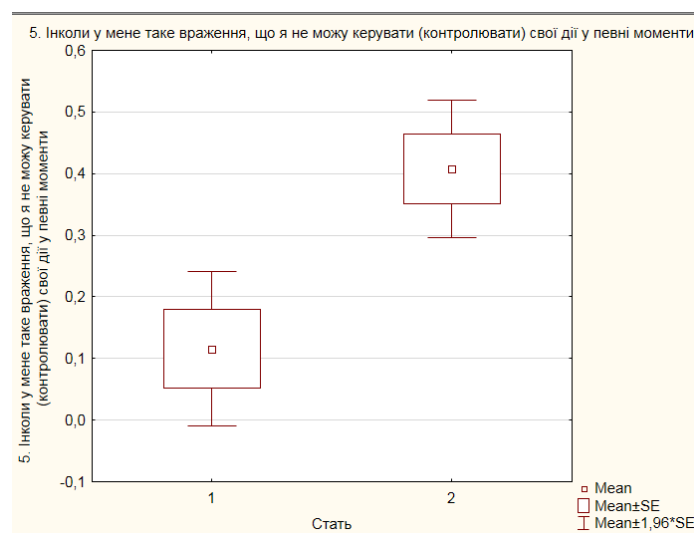

Рис. 3.5. Порівняння показників за шкалою «Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти» у чоловіків та жінок

Таким чином, даний результат є доповненням до описаних вище. Жінки, на відмінну, від чоловіків більш схильні до викривлено сприйняття реальності, що стосується зовнішніх подій та внутрішніх відчуттів. Ймовірно, такі показник є підтвердженням того, що чоловіки при оцінці реальності схильні використовувати об'єктивні знання та критичне мислення й точкове

осмислення, для жінок більш характерно сприйняття всього простору, при оцінці реальності використовують в більшій мірі фактори суб'єктивні.

3.2. Дослідження локусу контролю як маркера тестування реальності

Інтернальний локус контролю розглядається Сахаровою В.Г., як релевантний відповідальності особистісний фактор. Ще З. Фройдом та його колегами було описано, що здатність знаходити компроміс між імпульсами і вимогами середовища є функцією Его. Таким чином, здатність особистості усвідомлювати і витримувати баланс між власним контролем ситуації та здатністю приймати неможливість вплинути на неї є маркером тестування реальності.

Для встановлення зв'язків між рівнем спотворення реальності та рівнем суб'єктивного контролю нами була використана рангова кореляція Спірмена (Додаток 3). Обернений зв'язок встановлено між шкалою «Reality testing» та шкалами «Загальна інтернальність» ($r = -0,42$) «Інтернальність у сфері невдач» ($r = -0,29$), «Інтернальність у виробничих стосунках» ($r = -0,24$) (Рис.3.6).

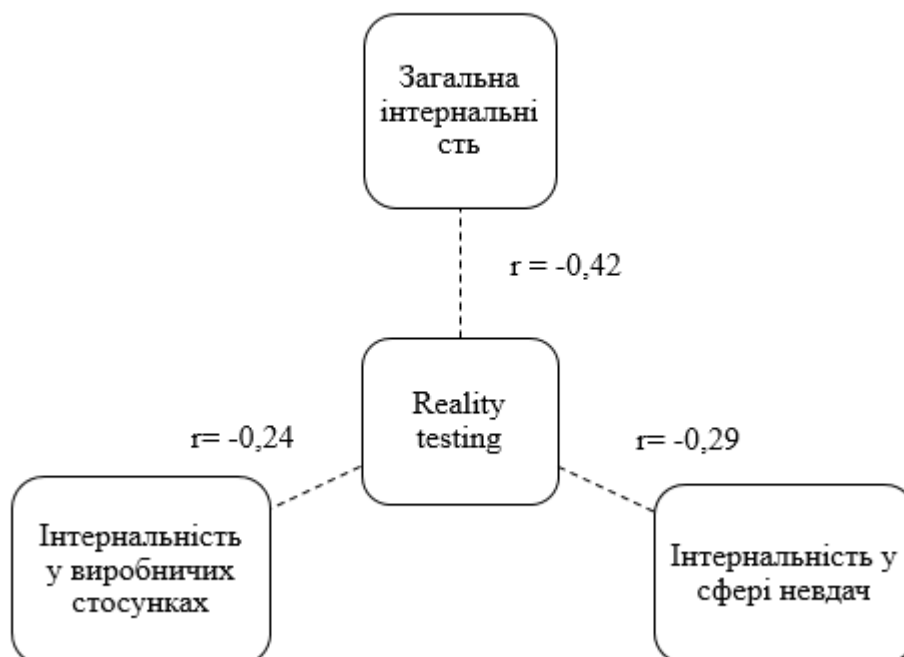

Рис.3.6 Кореляційна плеяда шкал тестування реальності та рівня суб'єктивного контролю

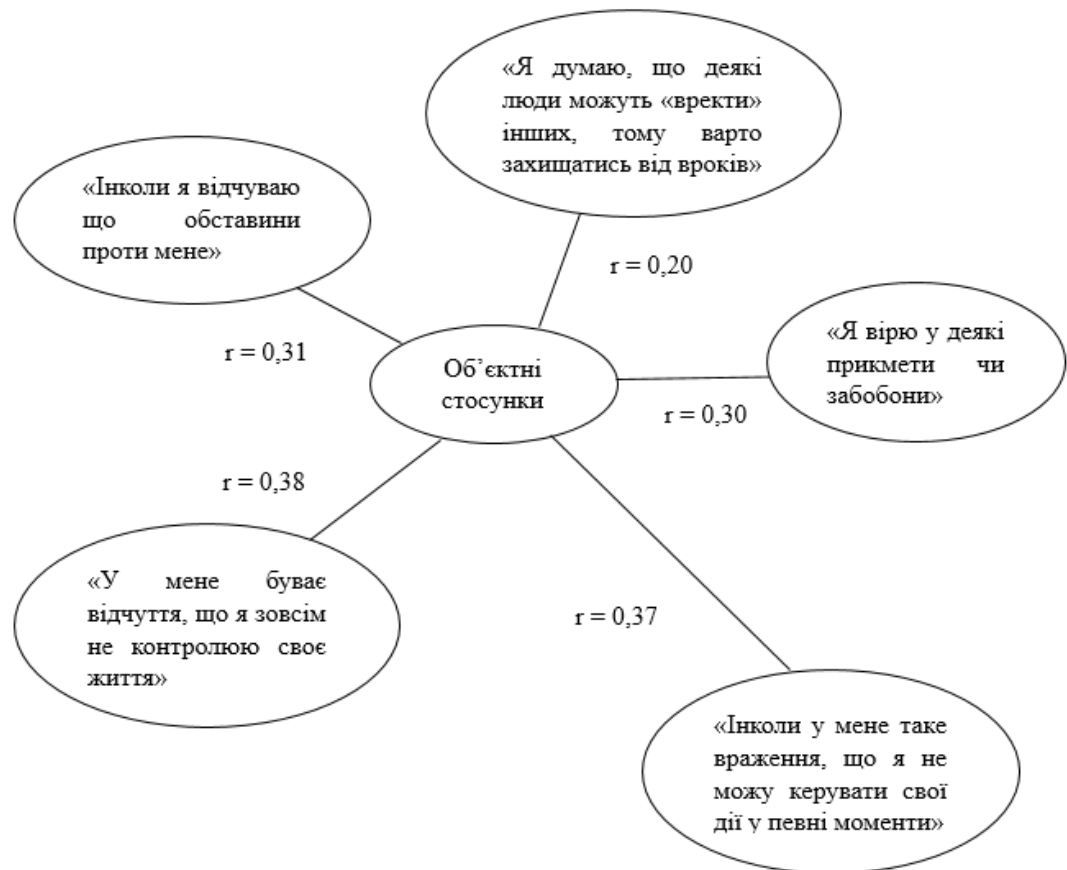
Тобто, чим більш вираженим є рівень спотворення тестування реальності, тим нижчий рівень загальної інтернальності, у виробничих стосунках і в сфері невдач. Особистості з нижчим рівнем тестування реальності в більшій мірі схильні приписувати відповідальність за те, що відбувається з ними зовнішнім силам, негативні події в житті схильні вважати результатом невезіння, а також приписувати більш важливе значення керівництву, товаришам по роботі в організації власної виробничої діяльності. Таким чином, низький рівень усвідомлення розподілу контролю між зовнішніми обставинами і власною спроможністю в різноманітних життєвих ситуаціях має зв'язок з низькою здатністю до тестування реальності. Такий спосіб взаємодіяти із зовнішнім світом є проявом психологічного механізму захисту – проєкції. Тобто, людина не приймає власну відповідальність і контроль, а будь-які негативні результати «приписує» діянням зовнішніх обставин.

Даний результат узгоджується із підходом Отто Кернберга. Психолог визначає проєкцію, як незрілий механізм психологічного захисту та пов'язує всі примітивні механізми захисту із вищим рівнем спотворення тестування реальності.

3.3. Виявлення зв'язків між рівнем об'єктних стосунків та особливостями тестування реальності

За допомогою рангової кореляції Спірмена було встановлено пряму кореляцію між шкалою «Об'єктні стосунки» та твердженнями «Я вірю у деякі прикмети чи забобони» ($r = 0,30$), «Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від вроків» ($r = 0,20$), «Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти» ($r = 0,37$), «У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя» ($r = 0,38$),

«Інколи я відчуваю що обставини проти мене» ($r = 0,31$) (Додаток 3) (Рис.3.7). Тобто, чим в більшій мірі людина уникає близькості, переживає труднощі у створенні стосунків, є недовірливою й підозріливою до потенційних партнерів

та друзів, тим в більшій мірі вірить у прикмети і забобони, вірить, що люди можуть «вректи», переживає неможливість керувати власними діями і відчуває, що обставини проти неї.

Рис.3.7 Кореляційна плеяда шкал об'єктних стосунків та особливостей тестування реальності

Вважаємо, що даний результат є підтвердженням того, що тестування реальності стосується здатності оцінювати себе та інших, стосунки, особистість для себе певну концепцію світу, себе, інших людей. Така концепція є ірраціональною і суб'єктивною. На основі цього люди оцінка світу опосередковується магічним мисленням («уроки», забобони, зовнішні різні обставини). Окрім цього, це може бути проявом ще одного незрілого

психологічного захисту – проєктивної ідентифікації. Люди схильні вірити, що обставини проти них, що інші можуть заподіяти шкоду через «вроки», що порушивши певний ритуал (наприклад, не обійшли чорну кішку), не складеться в особистому житті, не побудуєш стосунків. Очікуючи невдачі, ворожості з боку інших людей, такі особи знову і знову отримують підтвердження своїх переконань. Можна це розглядати як вимушену повторювану дію, сценарій життя. Таким чином, тестування реальності викривлюється крізь призму таких компульсій.

3.4. Емпіричний аналіз тестування реальності у людей з різним типом особистості

За допомогою рангової кореляції Спірмена було встановлено обернений зв'язок між шкалою «Екстраверсія», шкалою «Тестування реальності» ($r = -0,25$) та шкалою «Об'єктні стосунки» ($r = -0,43$) методики BORTTI та твердженнями «Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти» ($r = -0,21$), «У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя» ($r = -0,35$) (Рис.3.8. Додаток 3).

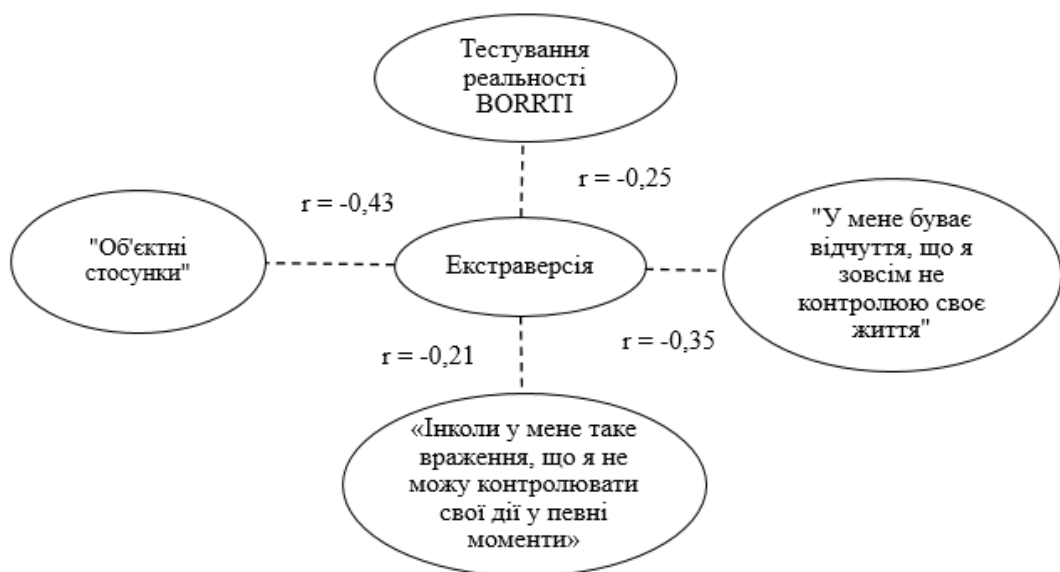

Рис.3.8 Кореляційна плеяда шкали «Екстраверсія» з рівнем та особливостями тестування реальності

Отже, чим менше люди схильні «заражатися» енергією із зовнішнього соціального світу, тим більше переживають відчуття неможливості контролювати свої дії та загалом життя. А також, чим в більшій мірі особистість переживає незрозумілу тривогу, відчуває втрату контакту з реальністю, має сумніви щодо власного розуміння певних речей, тим в меншій мірі такій людині властива екстраверсія, як джерело енергії. Такі люди в меншій мірі схильні фокусуватися на зовнішньому світі людей. Вони швидше орієнтовані на свої внутрішні переживання, надають перевагу самотності. Також, чим більше виражена екстраверсія, як особистісна риса, тим менше труднощів в стосунках переживає людина.

За допомогою рангової кореляції Спірмена було встановлено прямий зв'язок між шкалою «Екстраверсія» та шкалами «Загальна інтернальність» ($r = 0,38$), «Інтернальність у сфері досягнень» ($r=0,30$), «Інтернальність у сфері невдач» ($r=0,25$), «Інтернальність у сімейних стосунках» ($r=0,21$), «Інтернальність у міжособових стосунках» ($r = 0,38$) (Рис.3.9. Додаток 3).

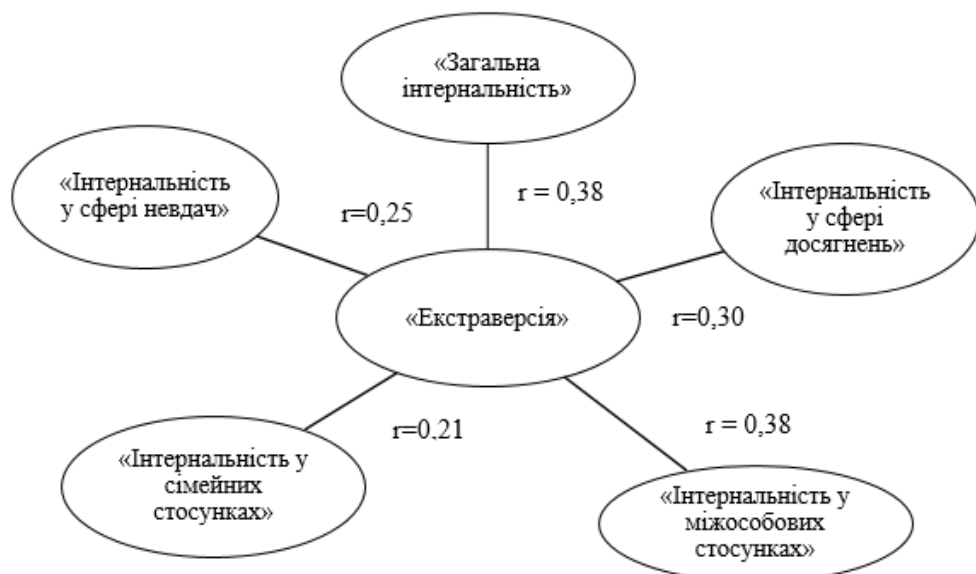

Рис.3.9 Кореляційна плеяда шкали «Екстраверсія» з рівнем суб'єктивного контролю

Тобто, чим більш особистість орієнтується на зовнішній світ, як джерело енергії, тим в більшій мірі вона вважає свої дії причиною досягнених успіхів чи поразок, в більшій мірі відчуває свою відповідальність та контроль у різних сферах життя. Особа з більшою враженістю екстраверсії, як особистісної ознаки в більшій мірі знаходиться в контакті із зовнішнім середовищем, іншими людьми, таким чином, здобуває знання про цей світ, вчиться адаптуватися. Власне функція Его і направлена на оцінку зовнішньої реальності. Тому такі люди в більшій мірі здатні оцінювати власний контроль над ситуаціями. Даний результат є ще одним підтвердженням того, що чим більший акцент на внутрішньому світі робить людина, тим важче є контролювати себе і події в зовнішньому світі контактів.

За допомогою рангової кореляції Спірмена було встановлено обернену кореляцію між шкалою «Мислення» твердженнями «Інколи у мене таке враження, що я не можу контролювати свої дії у певні моменти» ($r = -0,22$) та «Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо» ($r = -0,20$) та шкалою «Тестування реальності» опитувальника BORTTI ($r = -0,26$) (Рис.3.10. Додаток).

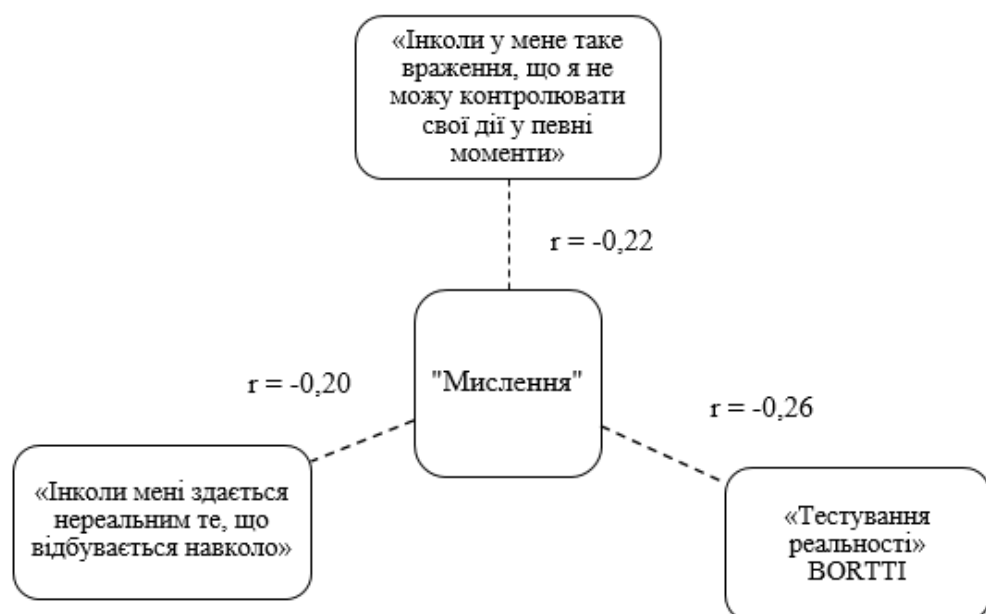
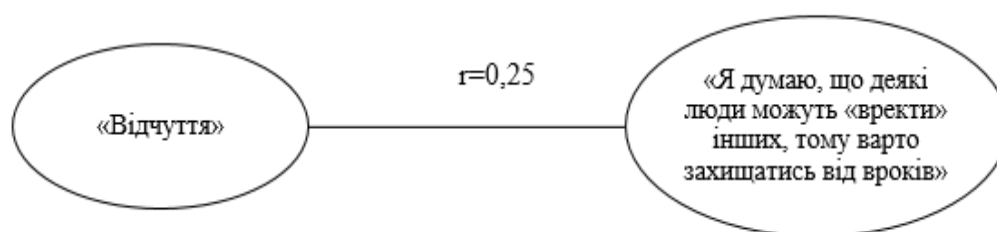

Рис.3.10 Кореляційна плеяда шкали «Мислення» з рівнем та особливостями тестування реальності

Тобто, чим в більшій мірі людина в прийнятті рішень орієнтується на об'єктивний аналіз подій та фактів, намагається бути логічною і неупередженою, тим в більшій мірі здатна переживати відчуття контролю своїх дій, бути впевненою в реальності події навколо. Вище також було описано, що чим вищий рівень внутрішнього контролю і відповідальності в людини, тим менший рівень спотворення реальності. Такі результати дають можливість нам говорити про те, що здатність до тестування реальності опирається на логічне мислення, «тверезу» оцінку стану речей та власному відчутті компетентності та відповідальності.

Прямий зв'язок виявлено між шкалою «Відчуття» та твердженням «Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від

вроків» ($r=0,25$) (Рис.3.11. Додаток 3).

Рис.3.11 Кореляційна плеяда шкали «Відчуття» з особливостями тестування реальності

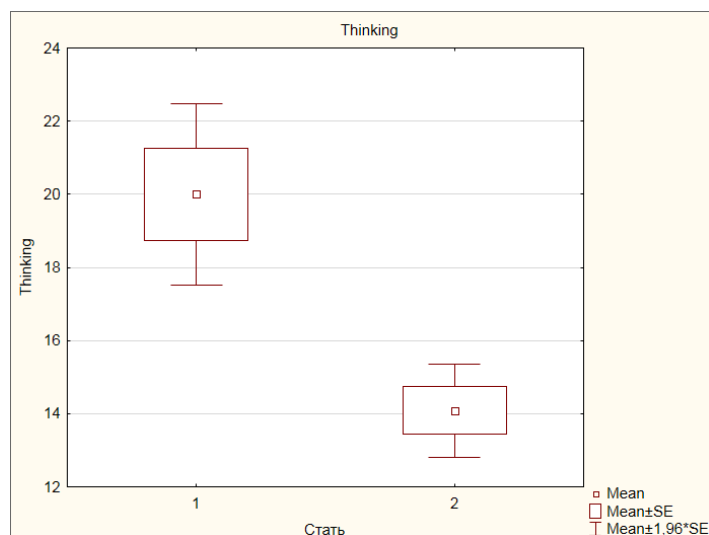
Це означає, що особи, які при зборі інформації прагнуть максимально покладатися на власні органи чуття щоб зрозуміти, що насправді відбувається навколо, в більшій мірі вірять в те, що деякі люди можуть «вректи». Люди орієнтовані на почуття більше зацікавлені реальним світом навколо себе, а ідеї, які вони не може "помацати", не приваблюють їхньої уваги. Тоді ймовірно, для цих людей переконання щодо «вроків» не викликає ніяких сумнівів. Можливо,

тому, що в соціальному просторі вони звикли чути такі твердження. Тоді і власне погане самопочуття сприймають ще як одне підтвердження зовнішнього впливу. Причина надається першій доступній установці.

3.5. Порівняльний аналіз особистісних особливостей за статтю

Було встановлено статистично значуща відмінність між чоловіками і жінками за шкалою «Мислення» ($p=0,00$, $p \leq 0,05$) (Додаток К). Виявлено, що чоловіки мають вищі показники за даною шкалою (Рис.3.12) Це означає, що вони приймають рішення більш раціонально, виважено та логічно, на відмінну,

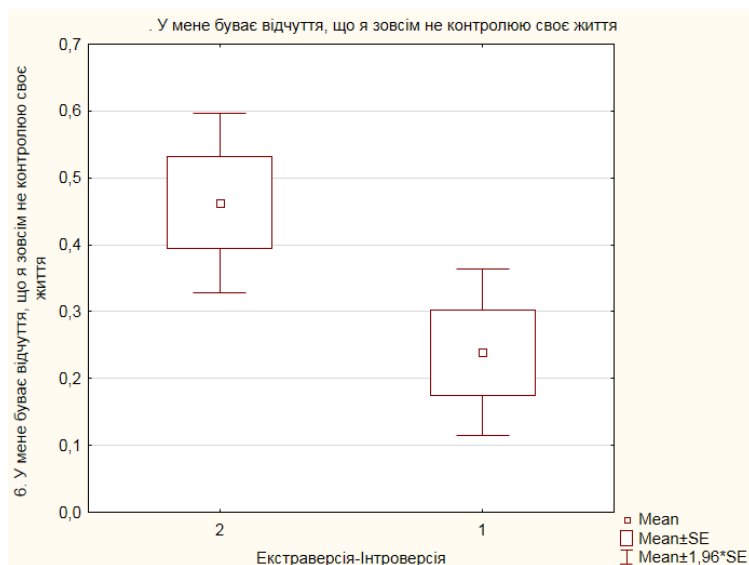
від жінок.

Рис. 3.11. Порівняння показників за шкалою «Мислення» у чоловіків та жінок

Таким чином, можна сказати, що жінки в більшій мірі сумніваються в реальності подій навколо та частіше мають відчуття відсутності контролю за власними діями, внаслідок більш емоційного сприйняття ситуації.

3.6. Виявлення відмінностей в особливостях та рівні тестування реальності у досліджуваних з різною провідною особистісною функцією

Всіх респондентів було поділено на групи за провідною особистісною

ознакою. Групи було порівняно за рівнем та особливостями тестування реальності, рівнем об'єктних стосунків та рівнем локусу контролю (критерій Краскела-Уолліса, критерій Мана-Уїтні). Статистично значущу відмінність було встановлено між групою екстравертів та інтровертів за твердженням «У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя» ($p=0,02$, $p \leq 0,05$) (Додаток К). Виявлено, що особи, які мали вищі показники за ознакою інтроверсія, і в меншій мірі відчувають контролю над власним життям (Рис.3.12)

Рис.3.12. Порівняльний аналіз особливостей тестування реальності за провідною функцією

Даний результат є підтвердженням кореляційного аналізу.

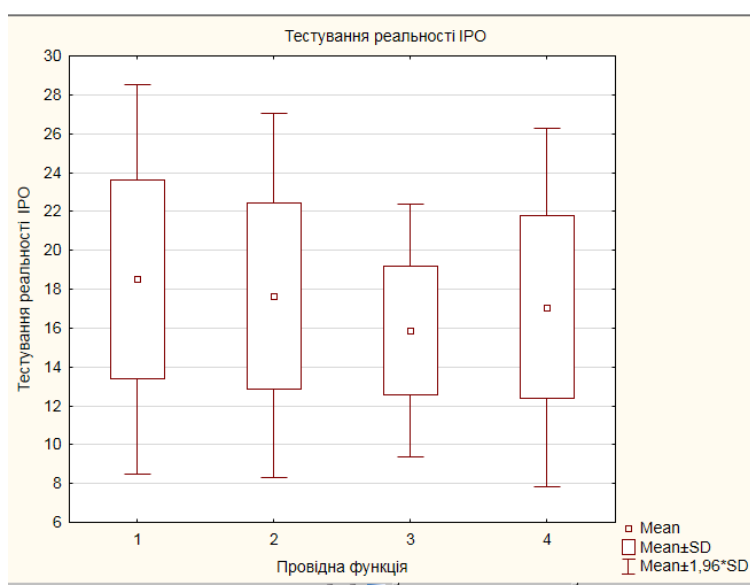
Також статистично значущу відмінність встановлено в групах екстраверсія-інтроверсія за шкалами «Загальна інтернальність» ($p=0,002$, $p \leq 0,05$), «Інтернальність у сфері досягнень» ($p=0,02$, $p \leq 0,05$) та «Інтернальність в міжособових стосунках» ($p=0,001$, $p \leq 0,05$) за (Додаток К). Виявлено, що особи орієнтовані в більшій мірі на внутрішні переживання, як джерело енергії, мають нижчий рівень відчуття контролю у власних досягненнях, стосунках та загалом, в більшості сфер життя, в більшій мірі пояснюють позитивні події результатом везіння чи допомоги інших людей.

Зосереджуючи на власному внутрішньому світі, їх ніби важко проконтролювати зовнішні події самотужки і простежити міру внеску інших людей.

Таким чином, рівень та особливості тестування реальності в людей з різними провідними особистісними функціями не відрізняються. Однак, існують певні відмінності в рівні контролю в осіб з різними спрямуванням джерел особистісної енергії: інтроверсією-екстраверсією. Можливо, в неклічній вибірці, де рівень та особливості тестування реальності знаходяться в межах норми, важко визначити опосередковані змінні, в нашому випадку особистісні особливості. Однак, люди, які черпають енергії з різних джерел – зовнішнього чи внутрішнього світів, мають різні рівні відчуття власного контролю. Тоді йдеться швидше не про спотворене сприйняття реальності, а про відчуття власної здатності впливати на певні об'єктивні й стосункові речі.

Оскільки в сприйманні і оцінці інформації кожна особистість користується однією із таких функції як мислення, емоції, відчуття, інтуїція. Всіх респондентів було поділено на чотири групи за провідною функцією (де 1 – відчуття, 2 – інтуїція, 3 – емоції, 4 – мислення). В ході порівняльного аналізу (критерій Краскела – Уолліса) не було встановлено статистично-значущої відмінності в рівні і особливостях тестування реальності та рівні суб'єктивного контролю в осіб з різним способом сприймати і опрацьовувати інформацію (Додаток).

Однак, спостерігаються певні тенденції. На рисунку (Рис.3.13) видно, що за шкалою «Тестування реальності» опитувальника IPO особистості з провідною

функцією відчуття мають найвищий рівень спотворення тестування реальності, а особи з провідною функцією емоції – найменший. За шкалою «Тестування реальності» методики BORTTI (Рис.3.14) спостерігається найвищий показник спотворення реальності в осіб з провідною функцією емоції, а найнижчий – з функцією мислення.

Рис.3.13. Порівняльний аналіз рівня тестування реальності за провідною функцією

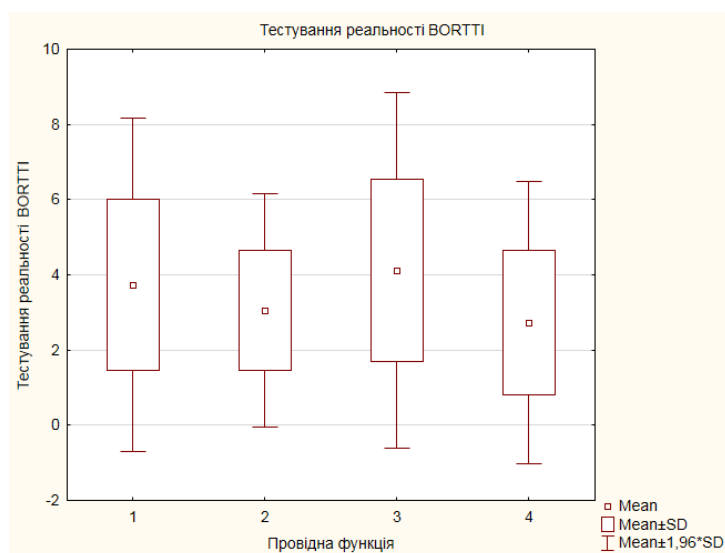

Рис.3.13. Порівняльний аналіз рівня тестування реальності за провідною функцією

Шкала методики BORTTI спрямована в більшій мірі на виявлення нелокалізованої тривоги, відчуття втрати контакту з реальністю, сумнівів щодо власного розуміння певних речей, тобто, внутрішньої оцінки інформації. Тоді як шкала опитувальника IPO більш чутлива до перцептивних спотворень. Тоді люди, які оцінюють інформацію більш емоційно будуть в більшій мірі схильні до сумнівів щодо власного розуміння певних речей. Дані результати є на рівні тенденції та вимагають подальшого ширшого дослідження.

Висновки до третього розділу

В процесі нашої роботи було проведено дослідження тестування реальності у зв'язку з типологічними особливостями респондентів. Після чого, результати було статистично опрацьовано. Результати методу описової

статистики та кореляційного аналізу вказали на рівень та особливості тестування реальності.

За допомогою кореляційного аналізу, виявлено статистично значущий зв'язок між рівнем тестування реальності та певними соціально-прийнятими особливостями спотворення тестування реальності з такими особливостями особистості, як пошук екстраверсія та мислення. Локус контролю визначається як маркер тестування реальності. Встановлено прямий статистично-значущий зв'язок між екстраверсією та інтернальним локусом контролю у всіх сферах життя.

Статистично-значущої відмінності в тестуванні реальності і локусі контролю не встановлено в осіб з різною провідною функцією. Відмінності виявлено лише у різних способах отримання енергії. Загалом, визначено, що чим більше особистість орієнтується на зовнішній світ, як джерело енергії, тим менший рівень спотворень тестування реальності. Також визначено, тип особистості, який орієнтований на зовнішній світ і використовує мислення, як спосіб опрацювання інформації, тим менше сумнів щодо реальності явищ, власних переживань і вищий суб'єктивний контроль ситуації.

Таким чином, можемо сказати, що гіпотеза про те, екстраверти, які є більш спрямованими до зовнішнього світу тестують реальність у інший спосіб ніж інтроверти була підтверджена. Друга гіпотеза про те, що мислення буде більш тісно пов'язана з високим рівнем тестування реальності, а функція інтуїції – з нижчим, підтверджена частково. Встановлено статистично-значущі зв'язки лише функції мислення з тестування реальності.

Також, визначено, що чим більш вираженим є рівень спотворення тестування реальності, тим нижчий рівень загальної інтернальності, у виробничих стосунках і в сфері невдач. Особистості з нижчим рівнем тестування реальності в більшій мірі схильні приписувати відповідальність за те, що відбувається з ними зовнішнім силам, негативні події в житті схильні

вважати результатом невезіння. Даний результат можна розглядати як використання механізму психологічного захисту – проєкції.

Висновки

Феномен тестування реальності є важливий критерієм психічного й психологічного здоров'я особистості, а також він знаходиться в полі роботи психотерапевтів.

В процесі аналізу літератури було досліджено, що тестування реальності широкий психоаналітичний термін, який не обмежується стимулом і реакцією. Науковці поділяють реальність на дві основні категорії – зовнішня й психічна (внутрішня) реальності. Зовнішня реальність представлена матеріальним світом речей, в той час як психічна стосується суб'єктивного світу переживань людини: її фантазій, думок, почутті тощо.

Функція тестування реальності пов'язана із структурною одиницею психіки – Его. В ході розвитку немовля розвиває здатність знаходити компроміс між інстинктивними імпульсами і вимогами середовища, таким чином, розвивається принцип реальності. У стресових ситуація психіка використовує механізми психологічного захисту, які в подальшому можуть ставати ригідними і значно впливати на тестування реальності. Здатність до тестування реальності завжди опосередкується суб'єктивними особливостями людини, однак, це також завжди континуум від певного особливого ставлення, соціально-прийнятого погляду на речі до грубих порушень оцінювати об'єктивні чинники з маяченнями та галюцинаціями.

У роботі ми спробували емпірично перевірити як тестування реальності пов'язано з типологічними особливостями особистості.

Встановлено, що значна частина респондентів використовують соціально-прийнятну, побутову площину спотворення реальності, але, ймовірно, це відбувається тому, що люди, менш чи більш свідомо, відмовляються використовувати критичну оцінку стану речей. Також значна частина людей переживають незрозумілі для себе відчуття щодо неможливості контролю свої дій й, загалом, життя. Можливо, дані результати свідчать про те, що в таких людей не достатньо цілісна ідентичність (за Отто Кернбергом).

Виявлено, що жінки, на відмінну, від чоловіків більш схильні до викривлено сприйняття реальності, що стосується зовнішніх подій та внутрішніх відчуттів. Ймовірно, такі показники є підтвердженням того, що чоловіки при оцінці реальності схильні використовувати об'єктивні знання та критичне мислення й точкове осмислення, для жінок більш характерно сприйняття всього простору, при оцінці реальності використовують в більшій мірі фактори суб'єктивні.

Інтернальний локус контролю визначається як маркер здатності до тестування реальності. Емпірично встановлено, що низький рівень усвідомлення розподілу контролю між зовнішніми обставинами і власною спроможністю в різноманітних життєвих ситуаціях має зв'язок з низькою здатністю до тестування реальності. Такий спосіб взаємодіяти із зовнішнім світом є проявом психологічного механізму захисту – проекції. Тобто, людина не приймає власну відповідальність і контроль, а будь-які негативні результати «приписує» діянням зовнішніх обставин.

Виявлено тісний зв'язок екстраверсії (спрямованість на зовнішній світ, як отримання енергії) з рівнем та особливостями тестування реальності. Особи з більшою враженістю екстраверсії, як особистісної ознаки в більшій мірі знаходяться в контакті із зовнішнім середовищем, іншими людьми, таким чином, здобувають знання про цей світ, адаптуються до нього. Власне функція Еґо і направлена на оцінку зовнішньої реальності. Тому такі люди в більшій мірі здатні оцінювати власний контроль над ситуаціями та загальною оцінкою

реальності. Даний результат є ще одним підтвердженням того, що чим більший акцент на внутрішньому світі робить людина, тим важче є контролювати себе і події в зовнішньому світі контактів.

Встановлено тісний зв'язок мислення з рівнем і певними особливостями тестування реальності. Такі результати дають можливість нам говорити про те, що здатність до тестування реальності опирається на логічне мислення, «тверезу» оцінку стану речей та власному відчутті компетентності та відповідальності.

Таким чином, рівень тестування реальності є вищим у людей з переважанням екстраверсії та мислення.

Перспективами подальших досліджень, на нашу думку, може бути більш глибоке вивчення зв'язку типологічних особливостей з особливостями тестування реальності з використанням різного методичного інструментарію, а також спрямованість глибокого дослідження соціально-прийнятих способі тестування реальності (ірраціональні переконання, магічне мислення тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беляева Е. Роль когнитивних искажень в приобщенні індивіда к соціально-культурній діяльності [Електронний ресурс] / Е. Беляева, Г. Кунафіна // Сучасні проблеми науки і освіти – № 3. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=24502>
2. Деніел П. Психічна реальність [Електронний ресурс] / Патрісія Деніел // Харківське Психічне Аналітичне Товариство. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://psychoanalysiskharkov.com/%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F-%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C/>.
3. Догерті Н. Дж., Вест Ж. Дж. Матриця і потенціал характеру: С позицій архетипічного підходу і теорій розвитку: В пошуках неіссякаємого джерела духу. – Пер. з англ. – М.: Когіто-Центр, 2014. – 400 с. (Сучасна психотерапія).
4. Долгова В.І., Кондратьєва О.А. Психологічна захиста / монографія. – М.: Видавництво Перо, 2014. – 160 с.
5. Енікеева М. І. Психологічна діагностика. — М.: Приор, 2003. — С.124–19.
6. Жуланова І. Психологічна реальність суб'єктивного дієвства / І. Жуланова, А. Медведєв. // Культурно історична психологія. – 2011. – С. 63–71.
7. Зеленський В. В. Толковий словар по аналітичній психології / В. В. Зеленський., 2008. – 336 с. – (Когіто-Центр)
8. Знаков В. Багатомерний світ людини: типи реальності, розуміння і соціального знання [Електронний ресурс] / В. В. Знаков // вестн. Московського університету. – 2012. – Режим доступу до ресурсу:

<https://cyberleninka.ru/article/n/mnogomernyy-mir-cheloveka-tipy-realnosti-ponimaniya-i-sotsialnogo-znaniya/viewer>.

9. Кернберг О. Структурное интервью при изучении нарушений личности [Электронный ресурс] / Отто Кернберг // Психоанализ. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://psychoanalysis.by/2018/01/05/structured-interviews/>.
10. Кернберг О. Тяжелые личностные расстройства: стратегии психотерапии [Электронный ресурс] / Отто Кернберг – Режим доступа до ресурсу: <https://litlife.club/books/48508/read?page=8>.
11. Лапланш Ж. Словарь по психоанализу [Электронный ресурс] / Ж. Лапланш, Ж. Понтаис – Режим доступа до ресурсу: <https://litlife.club/books/16725/sections>
12. Лейбин В. М. Психоанализ: Учебное пособие [Электронный ресурс] / В. М. Лейбин // Питер. – 2008. – Режим доступа до ресурсу: https://books.google.com.ua/books?id=_cILDAAAQBAJ&pg=PA194&lpg=PA194&dq=%D1%89%D0%BE+%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B5+%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C+%D0%B2+%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B5&source=bl&ots=vhclP0VFrt&sig=ACfU3U3lj7jEmSCQxKGqsQlhZN-2MIJwEQ&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwj2Lrwi67pAhXi-yoKHaQ4Ch0Q6AEwCHoECAoQAQ#v=onepage&q=%D1%89%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B5%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%B2%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B5&f=false
13. Макаров В. Прогулки с Фрейдом [Электронный ресурс] / В. Макаров, Г. Макарова // Когито-Центр. – 2007. – Режим доступа до ресурсу: <https://mybook.ru/author/viktor-makarov/progulki-s-frejdом/read/>.

14. Мура Б. Психоаналитические термины и понятия [Электронный ресурс] / Под редакцией Б. Мура, Б. Фаина // Наука. Искусство. Величие. – 2000. – Режим доступа до ресурсу: <http://niv.ru/doc/psychology/terms-concepts/index.htm>
15. Обухова Л. ПСИХИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КАК РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТА: КОНЦЕПЦИЯ Ж. ПИАЖЕ [Электронный ресурс] / Л.Ф. Обухова – Режим доступа до ресурсу: <http://college4.ru/attachments/article/916/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%8F.%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D0%B8%20%D0%96.%20%D0%9F%D0%B8%D0%B0%D0%B6%D0%B5.pdf>
16. Сахарова В. Г. Ответственность как личностный фактор и возможности ее диагностики : Дис. ... канд. психол. наук. Хабаровск, 2003 184 с.
17. Стафкенс А. Психоаналитические концепции реальности и некоторые спорные идеи "нового подхода" [Электронный ресурс] / Стафкенс А. // Журнал Практической Психологии и Психоанализа. – 2002. – Режим доступа до ресурсу: <https://psyjournal.ru/articles/psihoanaliticheskie-koncepcii-realnosti-i-nekotorye-spornye-idei-novogo-podhoda>
18. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы [Электронный ресурс] / Анна Фрейд // Педагогика-Пресс. – 1993. – Режим доступа до ресурсу: https://royallib.com/book/freyd_anna/psihologiya_ya_i_zashchitnie_mehanizmi.html.
19. Фрейд З. Положения о двух принципах психической деятельности // Основные психологические теории в психоанализе / З.Фрейд. – М.: Госиздат, 1923. – С.82-89
20. Фрейд З. Толкование сновидений [Электронный ресурс] / Зигмунд Фрейд // Харвест. – 2005. – Режим доступа до ресурсу: http://loveread.ec/read_book.php?id=8778&p=1

21. Фрейд З. Я и Оно [Электронный ресурс] / Зигмунд Фрейд. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: http://loveread.ec/view_global.php?id=66718
22. Хартманн Х. «Эго-психология и проблема адаптации» [Электронный ресурс] / Х. Хартманн. Пер. с англ. В. В. Старовойтовой. Под ред. М. В. Ромашкевича. – 2002. – Режим доступа до ресурсу: https://www.psychol-ok.ru/lib/hartmann/epipal/epipal_04.html.
23. Шалаева Т.И. Использование типологического опросника Майерс-Бриггс в практике работников службы занятости: Методическое пособие, М., 2002.
24. Юнг К.Г. Психология бессознательного/ Пер. с англ. — Издание 2-е., М.: «Когито-Центр», 2010. - 352 с.
25. Юнг К.Г. Символы трансформации : [пер. англ.] / Карл Густав Юнг. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2008. - 731, [5] с. - (Philosophy).
26. Юнг К. Г. Психологические типы / Карл Юнг., 2001. – 417 с.
27. Arlow J. Fantasy, Memory, and Reality Testing / J. A. Arlow. // The Psychoanalytic Quarterly. – 2018. – №87. – С. 127–148.
28. BELL OBJECT RELATIONS AND REALITY TESTING INVENTORY [Электронный ресурс] // The national child traumatic stress network – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nctsn.org/measures/bell-object-relations-and-reality-testing-inventory>
29. Billow R. Reality Testing and Testing Reality in Group Treatment Part I: Reality and Reality Testing / Richard M. Billow. // International Journal of Group Psychotherapy. – 2016. – №66. – С. 361–381.
30. Dagnall N. Urban Legends and Paranormal Beliefs: The Role of Reality Testing and Schizotypy [Электронный ресурс] / N. Dagnall, A. Denovan, K. Drinkwater // Frontiers in Psychology. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2017.00942/full#B78>.

31. Frosch, J. The psychotic character: clinical psychiatric considerations / Frosch, J. // *Psychiat.* – 1964. – С. 81–96.
32. Glidewell, R. Book Review: Bell Object Relations and Reality Testing Inventory (BORRTI) / Glidewell, R., Holaday, M. // *Journal of Psychoeducational Assessment.* – 2000. – №18. – С. 68–71.
33. Kernberg, O.F.,. The inventory of personality organization / Kernberg, O.F., Clarkin, J.F.. // White Plains, NY: The New York Hospital-Cornell Medical Center. – 1995.
34. Lerbinger J. The inner world of shyness : an exploration of object relations in shy college students. [Электронный ресурс] / Jan E. Lerbinger // . Doctoral Dissertations 1896 - February 2014. – 1992. – Режим доступа до ресурсу: https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4242&context=dissertations_1&fbclid=IwAR1pMQ_lraoVIE8_nIJ0e8TOoavyK9e8ckbMLOHqUE8RE3CRziZTy9PKDXI.
35. Lichtenberg J. The Testing Of Reality From The Standpoint Of The Body Self / Lichtenberg J. // *Journal of the American Psychoanalytic Association.* – 1978. – №26. – С. 357–385.
36. Myers-Briggs Type Indicator® Step II™ Интерпретация результатов теста [Электронный ресурс]. – 2006. – Режим доступа до ресурсу: <https://eu.themyersbriggs.com/ru-RU/tools/MBTI>.
37. Smits D. The Inventory of Personality Organization–Revised Construction of an Abridged Version [Электронный ресурс] / D. Smits, L. Claes, H. Vertommen // *European Journal of Psychological Assessment.* – 2009. – Режим доступа до ресурсу: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm#inbox/QgrcJHrnsbcvBQbJtZcBstnjBrRclcvxscQ?projector=1&messagePartId=0.1>

38. Weisman A. Reality sense and reality testing / A. D. Weisman. // Behavioral Science. – 1958. – №3. – С. 228–261

Додаток А

Методика BORRTI (Bell Object Relations and Reality Testing Inventory), розроблену Morris D. Bell (відповідь «так» або «ні»).

1. У мене є принаймні одні стабільні стосунки, якими я задоволений.
2. Іноді мені здається, що я одержимий (а) дияволом.
3. Я прикладаю зусилля коли спілкуюся з людьми, яким я не подобаюся.
4. Я б хотів(ла) назавжди залишатися відлюдником.
5. Іноколи я не можу відрізнити сни від реальності.
6. Я можу відсторонитися і тижнями не спілкуватися з людьми.
7. Якщо мої враження невірні, мені легко їх скорегувати.
8. Я часто ображаю найближчих до мене людей.
9. Вживання алкоголю чи легких наркотиків змінює мою свідомість настільки, що я не розумію що реальне, а що ні.
10. Я вірю що люди не здатні керувати своїм смутком.
11. Люди здебільшого ставляться до мене як до дитини.
12. В мене бувають галюцинації.
13. Я сумую, якщо хтось кого я знаю, їде назавжди.

14. Я можу впоратись з непорозуміннями удома без шкоди для сімейних стосунків.
15. Інколи, я днями не відчуваю зв'язку з реальністю.
16. Я дуже чутливий (а) до критики.
17. Мені подобається відчувати владу над людьми та застосовувати її у дії.
18. Часто я здатний (на) зробити будь-що щоб добитися свого.
19. Може я володію містичними силами.
20. Я відчуваю біль і неприйняття, якщо близька мені людина не дає мені повної уваги.
21. Я можу влучно оцінити нову ситуацію і розібратись у ній.
22. Якщо я зближуюся з людиною, а потім виявляється, що цій людині не варто було довіряти, я можу зненавидіти себе за це.
23. В мене в більшості немає причин сумніватися у своєму розумінні реальності.
24. Я розумію свої почуття.
25. Мені важко зближуватися з людьми.
26. Мене задовольняє моє сексуальне життя.
27. У мене таке відчуття, ніби хтось щось задумав проти мене.
28. Я поведжуся так, як того вимагають від мене інші.
29. Я намагатимусь підтримувати стосунки, навіть якщо вони суттєво погіршаться.
30. Іноді мені здається, що якась зовнішня сила забирає мої думки
31. В мене рідко буває усталена думка про речі.

32. Я не можу впливати на людей навколо мене.
33. Мені здається, що я робот, який рухається без жодного контролю за власним тілом.
34. Якщо я не бачу людей, вони для мене не існують.
35. Дуже часто я бачу в поведінці людей мотиви, яких насправді там немає.
36. Мені часто приносили біль у житті.
37. В мене є людина, з якою ми ділимося найглибшими почуттями один з одним.
38. Я вірю що люди щось задумують проти мене.
39. У моїх найближчих стосунках завжди є проблеми, якби я не намагався (- алась) їх уникнути.
40. Мене переслідують.
41. Я шукаю повного єднання з людьми у стосунках.
42. Я не знаю, який зараз місяць чи рік.
43. Я правильно обираю, що сказати в розмові.
44. Я не задоволений (а) у стосунках, якщо не проводжу з людиною увесь час.
45. В мене бувають дивні відчуття у різних частинах тіла, які я не можу пояснити.
46. Бути незалежним(ою)-це єдиний спосіб уникнути болю з боку інших людей.
47. Я чудово вмю оцінювати людей.
48. Романтичні стосунки для мене завжди закінчуються однаково.
49. Люди часто принижують мене.
50. Я чую голоси, яких не чують інші.

51. Я рідко не розумію власних почуттів.
52. Я зазвичай розраховую, що інші приймуть рішення за мене.
53. Люди, речі, та місця часто здаються мені знайомими, навіть якщо це не так.
54. Мені часто шкода, що я комусь довіряв(ла).
55. Якщо я злий на когось з близьких, обговорити це не є для мене проблемою.
56. Мені здається, що мої думки транслюють, щоб люди краще їх розуміли.
57. Люди часто на мене злі, навіть якщо не визнають цього.
58. Маніпуляція іншими-це найкращий спосіб отримати бажане.
59. Я нервуюся поруч з людьми протилежної статі.
60. Інколи мені здається, що моє тіло набуває ознак протилежної статі.
61. Я часто переживаю, що залишуся осторонь.
62. Я думаю, що мені треба задовольняти усіх людей, щоб їм сподобатися.
63. Малознайомі люди читають мої думки, коли їм заманеться.
64. Іноді в мене такі яскраві сни, що вони видаються реальними.
65. Я закривюся в собі і не бачу людей місяцями.
66. Якщо мене відкинуть близькі люди, це матиме сильний ефект на мене.
67. Я часто є жертвою жорстокості з боку інших.
68. Заводити друзів не є проблемою для мене.
69. Я відчуваю себе проклятим (ою)
70. Я не знаю як знайомитися і спілкуватися з людьми протилежної статі.
71. Я злюсь або ображаюсь, якщо близькі не роблять того, що я хочу.
72. У своїй голові, я чую коментарі щодо моєї поведінки та думок.

73. Самотність-моя доля.
74. Я під контролем зовнішньої сили, яка дає мені чужі думки та імпульси.
75. Мій настрій впливає на моє бачення речей.
76. Люди не чесні один з одним.
77. Я завжди знаю різницю між реальністю і фантазією, навіть коли засинаю або прокидаюсь.
78. Я багато вкладую в стосунки і багато отримую.
79. Мені часто здається що світ от-от закінчиться.
80. Я стидаюся знайомитися та спілкуватися з потенційними партнерами.
81. У стосунках для мене найважливіше- мати владу над партнером.
82. В мене хороше відчуття напрямку і я ніколи не гублюся.
83. Я стараюся ігнорувати неприємні події.
84. В мене бувають тривожні почуття, які я не можу пояснити.
85. В моменти, коли я приймаю алкоголь або наркотики, здається що люди мають щось проти мене.
86. Я приділяю занадто багато уваги власним відчуттям і тому ігнорую почуття інших.
87. Я часто не знаю де я, навіть якщо я у своєму районі.
88. Мені вкрай важко прийняти трагічні події, як от смерть у родині.
89. Я вірю що хороша мати має завжди догоджати дітям.
90. Іноді я бачу тільки те, що хочу бачити.

Додаток В

IPO (The Inventory of Personality Organization–Revised). 1. Абсолютно не згоден 2. Не згоден 3. Важко відповісти 4. Згоден 5. Повністю згоден

1. Я відчуваю, що мої бажання чи думки можуть здійснитись якимось магічним чином.
2. Я не впевнений, що голос, який я чув, чи щось, що я бачив - це плід моєї уяви чи реальність.
3. Коли я придивляюсь до речей вони виявляються чимось іншими ніж здались спершу.
4. Я можу бачити і чути речі, які ніхто інший не може побачити чи почути.
5. Я не можу визначити, чи певні фізичні відчуття, які я переживаю, є реальними, чи я їх вигадую.
6. Я чую речі, про які інші кажуть, що їх немає.
7. Я розумію і знаю речі, які ніхто інший не здатен зрозуміти чи знати.
8. Я бачив речі, які не існують в реальності.
9. Я чув і бачив речі навіть коли немає очевидної на це причини.
10. Я почуваюсь так, наче був десь раніше, де насправді не бував чи робив щось таке, чого насправді не робив.
11. Я вірю, що щось може статись просто якщо я подумаю про це

Додаток Г

Авторська анкета (відповідь «так»/ «ні»)

1. Я вірю у деякі прикмети чи забобони
2. Мені здається, що слідуючи гороскопам можна справді уникнути багатьох неприємностей або навіть досягнути успіху
3. Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від вроків
4. Після вживання алкоголю (наркотиків) я якось наче по-іншому розумію все навколо і себе
5. Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо
6. Інколи у мене таке враження, що є не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти
7. У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя
8. Інколи я відчуваю що обставини проти мене
9. Інколи мені буває важко відрізнити сон від реальності
10. Я вірю у віщі сні
11. Я вірю у пророцтва

Додаток Д

Тест на тип особистості по Майерс-Бріггс (МВТІ)

1. Зазвичай Ви: а) товариські; б) досить стримані і спокійні.
2. Якби Ви були викладачем, якому курсу Ви б віддали перевагу:
  - а) побудованому на викладі фактів;
  - б) тому який включає виклад теорій.
3. Ви частіше дозволяєте: а) своєму серцю керувати розумом; б) своєму розуму керувати серцем.
4. Коли Ви вирушаєте кудись на весь день, Ви:
  - а) плануєте, що і коли будете робити;
  - б) йдете без певного плану.
5. Перебуваючи в компанії, Ви зазвичай:
  - а) приєднуєтеся до загальної розмови;
  - б) розмовляєте час від часу з кимось одним.
6. Вам легше порозумітися з людьми які: а) мають багату уяву; б) є реалістичними.
7. Найвищою похвалою Ви вважаєте слова: а) душевна людина; б) послідовна та розсудлива людина.
8. Ви вважаєте за краще: а) заздалегідь домовлятися про зустрічі, вечірку і тд.; б) мати можливість в останній момент вирішувати, як розважитися.
9. У великій компанії частіше: а) Ви знайомите людей між собою; б) Вас знайомлять з іншими.
10. Вас швидше можна назвати: а) людиною практичною; б) Винахідником;
11. Зазвичай Ви: а) цінуєте почуття більше, ніж логіку; б) цінуєте логіку більше, ніж почуття.
12. Ви частіше досягаєте успіху коли:

- а) дієте в непередбачуваній ситуації, коли потрібно швидко приймати рішення;
б) слідуєте ретельно розробленому плану.
13. Ви надаєте перевагу тому, щоб: а) мати кілька близьких, вірних друзів;
б) мати дружні зв'язки з різними людьми.
14. Вам більше подобаються люди, які:
а) слідують загальноприйнятим нормам і не привертають до себе уваги;
б) оригінальні настільки, що їм все одно, звертають на них увагу чи ні.
15. На Ваш погляд найбільший недолік - бути:
а) нечутливим б) нерозсудливим.
16. Дотримання розкладу: а) мотивує Вас; б) сковує Вас.
17. Серед своїх друзів Ви:
а) пізніше інших дізнаєтеся про події в їх житті;
б) зазвичай знаєте багато новин про них.
18. Ви б віддали перевагу мати серед своїх друзів людину, яка:
а) завжди сповнена нових ідей;
б) тверезо і реалістично дивиться на світ.
19. Ви хотіли б працювати під керівництвом людини, яка:
а) завжди добра;
б) завжди справедлива.
20. Думка про те, щоб скласти список справ на вихідні:
а) Вас приваблює; б) залишає Вас байдужими; в) пригнічує Вас.
21. Ви зазвичай:
а) можете легко розмовляти практично з будь-якою людиною протягом будь-якого часу;
б) можете знайти тему для розмови тільки з небагатьма людьми і тільки в деяких ситуаціях.
22. Коли Ви читаєте для свого задоволення, Вам подобається:
а) незвичайна, оригінальна манера викладу;

б) коли письменники чітко висловлюють свої думки.

23. Ви вважаєте, більш серйозним недоліком:

а) бути занадто сердечним;

б) бути недостатньо сердечним.

24. У своїй повсякденній роботі:

а) Вам більше подобаються критичні ситуації, коли Вам доводиться працювати в умовах дефіциту часу:

б) ненавидите працювати в жорстких часових рамках;

в) зазвичай плануєте свою роботу так, щоб Вам вистарчило часу.

25. Люди можуть визначити сферу Ваших інтересів:

а) при першому знайомстві з Вами;

б) лише тоді, коли може знайомляться з Вами ближче.

26. Виконуючи ту ж роботу, що і багато інших людей, Ви віддаєте перевагу:

а) робити це традиційним способом;

б) винаходити свій власний спосіб.

27. Вас більше хвилюють: а) почуття людей; б) їх права.

28. Коли Вам потрібно виконати певну роботу, Ви зазвичай:

а) ретельно організовуєте все перед початком роботи;

б) вважаєте за краще з'ясувати все необхідне в процесі роботи.

29. Зазвичай Ви:

а) вільно висловлюєте свої почуття;

б) тримайте свої почуття при собі.

30. Ви віддаєте перевагу:

а) бути оригінальним;

б) дотримуватися загальноприйнятих норм.

31. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається:

а) смиренний; б) наполегливий.

32. Коли Вам необхідно щось зробити у визначений час, Ви вважаєте, що:

- а) краще планувати все заздалегідь;
- б) дещо неприємно бути пов'язаним з цими планами.

33. Можна сказати, що у Вас:

- а) більше ентузіазму в порівнянні з іншими людьми;
- б) менше ентузіазму, ніж у більшості людей.

34. Більш високою похвалою для людини буде визнання її:

- а) вміння передбачати;
- б) здорового глузду.

35. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) думки; б) почуття.

36. Зазвичай:

- а) Ви віддаєте перевагу все робити в останню хвилину;
- б) для Вас відкладати все до останньої хвилини - це занадто великий стрес

37. На вечірках Вам: а) іноді стає нудно; б) завжди весело.

38. Ви вважаєте, що більш важливо:

- а) бачити різні можливості в будь-якої ситуації;
- б) сприймати факти такими, якими вони є.

39. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається:

- а) переконливий; б) зворушливий.

40. Чи вважаєте Ви, що наявність стабільного щоденного розкладу:

- а) дуже зручно для виконання багатьох справ;
- б) обтяжливо, навіть коли це необхідно.

41. Коли щось входить в моду, Ви зазвичай:

- а) один з перших хто спробує це;
- б) мало цим цікавитеся.

42. Ви скоріше: а) дотримуєтеся загальноприйнятих методів роботи;

- б) шукаєте, що не так, і беретеся за невирішені проблеми.

43. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) аналізувати; б) співпереживати.
44. Коли Ви думаєте про те, що треба зробити якусь не дуже важливу справу або купити якусь дрібну річ, Ви:
- а) часто забуваєте про це і згадуєте занадто пізно;
  - б) записуєте це на папері, щоб не забути;
  - в) завжди виконуєте це без додаткових нагадувань.
45. Дізнатися, що Ви за людина: а) досить легко; б) досить важко.
46. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається:
- а) факти; б) ідеї.
47. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) справедливість; б) співчуття.
48. Вам важче пристосуватися: а) до одноманітності; б) до постійних змін.
49. Опинившись в скрутній ситуації, Ви зазвичай:
- а) переводите розмову на інше;
  - б) звертаєте все в жарт;
  - в) через декілька днів думаєте, що Вам слід було сказати.
50. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) твердження; б) ідея.
51. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) співчуття; б) розсудливість
52. Коли Ви починаєте якусь важливу справу, яка займе у вас тиждень, Ви:
- а) складаєте спочатку список того, що потрібно зробити і в якому порядку;
  - б) відразу беретеся за роботу.
53. Ви вважаєте, що Вашим близьким відомі Ваші думки: а) досить добре; б) лише тоді, коли Ви свідомо повідомляєте про них.
54. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) теорія; б) факт.

55. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) вигода; б) благодіяння.
56. Виконуючи будь-яку роботу, Ви зазвичай: а) плануєте роботу таким чином, щоб закінчити з запасом часу; б) в останній момент працюєте з найвищою продуктивністю.
57. Будучи на вечірці, Ви віддаєте перевагу: а) брати активну участь у розвитку подій; б) даєте іншим можливість розважатися, як їм хочеться.
58. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) буквальный; б) метафоричний
59. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) рішучий; б) відданий.
60. Якщо у вихідний зранку у Вас запитують, що Ви плануєте зробити впродовж дня, Ви: а) зможете досить точно відповісти; б) перерахуйте вдвічі більше справ, ніж зможете зробити; в) вважатиме за краще не загадувати наперед.
61. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) енергійний; б) спокійний.
62. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) образний; б) звичайний
63. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) непоступливий; б) добродушний
64. Одноманітність у щоденних справах здається Вам: а) спокійною б) нудною
65. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) стриманий; б) балакучий
66. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) виготовляти б) створювати

67. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) миротворець; б) суддя.
68. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) запланований; б) позаплановий.
69. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) спокійний; б) жвавий.
70. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) розсудливий; б) милий
71. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) м'який; б) твердий.
72. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) методичний; б) спонтанний.
73. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) говорити; б) писати.
74. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) виробництво; б) планування.
75. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) прощати; б) дозволяти.
76. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) систематичний; б) випадковий.
77. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) товариський; б) замкнутий.
78. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) конкретний; б) абстрактний.
79. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) хто; б) що.
80. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) імпульс; б) рішення.
81. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) вечірка; б) театр.
82. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) споруджувати; б) винаходити.
83. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) некритичний; б) критичний.

84. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) пунктуальний; б) вільний.
85. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) основа б) вершина.
86. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) обережний; б) довірливий.
87. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) мінливий; б) незмінний.
88. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) теорія; б) практика.
89. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) погоджуватися; б) дискутувати.
90. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) дисциплінований; б) безтурботний.
91. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) знак; б) символ.
92. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) стрімкий; б) ретельний.
93. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) приймати; б) змінювати.
94. Яке слово з пари (А або Б) Вам більше подобається: а) відомий; б) невідомий.

Додаток Е

Показник альфа-Кронбаха для шкал методики «BORRTI, IPO-RT та авторського опитувальника

Таблиця Е1.1

Показники для шкали «Тестування реальності» BORRTI

Summary for scale: Mean=3,35294 Std.Dv.=2,09973 Valid N:102 (Spreadsheet12) Cronbach alpha: ,713045 Standardized alpha: ,725807 Average inter-item corr.: ,228742					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
84. В мене бувають тривожні почуття, які я не можу пояснити	2,627451	3,547482	1,883476	0,368214	0,692006
35. Дуже часто я бачу в поведінці людей мотиви, яких насправді там немає.	2,921569	3,346790	1,829423	0,426878	0,680725
75. Мій настрій впливає на моє бачення речей	2,578431	3,812476	1,952556	0,231934	0,715996
72. У своїй голові, я чую коментарі щодо моєї поведінки та думок	3,000000	3,392157	1,841781	0,423275	0,681207
86. Я приділяю занадто багато уваги власним відчуттям і тому ігнорую почуття інших	3,078431	3,444829	1,856025	0,435628	0,678571
46. Бути незалежним(ою)-це єдиний спосіб уникнути болю з боку інших людей.	2,911765	3,354960	1,831655	0,420097	0,682276
67. Я часто є жертвою жорстокості з боку інших.	3,284314	3,870146	1,967269	0,433852	0,689660
15. Інколи, я днями не відчуваю зв'язку з реальністю.	3,245098	3,714437	1,927287	0,464176	0,680598
45. В мене бувають дивні відчуття у різних частинах тіла, які я не можу пояснити.	3,176471	3,674741	1,916961	0,373270	0,690880

Таблиця Е1.2

Показники для шкали «Об'єктні стосунки» BORRTI

Summary for scale: Mean=9,05882 Std.Dv.=4,72789 Valid N:102 Cronbach alpha: ,813857 Standardized alpha: ,811298 Average inter-item corr.: ,154728					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Item-Totl Correl.	Alpha if deleted
8. Я часто ображаю найближчих мені людей.	8,754902	20,69483	4,549157	0,293305	0,810089
14. Я можу впоратись з непорозуміннями удома без шкоди для сімейних стосунків.	8,754902	20,67522	4,547001	0,298132	0,809866
55. Якщо я злий на когось з близьких, обговорити це не є для мене проблемою.	8,656863	20,75480	4,555744	0,254874	0,812222
89. Я вірю, що хороша мати має завжди догоджати дітям	8,911765	21,55104	4,642310	0,139077	0,815262
32. Я не можу впливати на людей навколо мене.	8,705882	20,91349	4,573127	0,226941	0,813391
54. Мені часто шкода, що я комусь довіряв(ла).	8,725491	20,17955	4,492165	0,408955	0,804632
48. Романтичні стосунки для мене завжди закінчуються однаково.	8,843137	20,81853	4,562733	0,305359	0,809359
59. Я нервуюся поруч з людьми протилежної статі.	8,803922	20,05959	4,478794	0,482681	0,801509
68. Заводити друзів не є проблемою для мене.	8,676471	19,65023	4,432858	0,521633	0,798886
80. Я соромлюся знайомитися та спілкуватися з потенційними партнерами.	8,715686	19,85054	4,455394	0,486440	0,800807
28. Я поведжуся так, як того вимагають від мене інші.	8,745098	20,30757	4,506392	0,385204	0,805794
62. Я думаю, що мені треба задовільняти усіх людей, щоб їм сподобатися.	8,803922	20,02037	4,474413	0,493209	0,801031
6. Я можу відсторонитися і тижнями не спілкуватися з людьми.	8,774509	21,05700	4,588790	0,210952	0,813736
71. Я злюсь або ображусь, якщо близькі не роблять того, що я хочу.	8,558824	20,73673	4,553761	0,251893	0,812503
16. Я дуже чутливий (а) до критики.	8,313725	20,45060	4,522233	0,378846	0,806173
20. Я відчуваю біль і неприйняття, якщо близька мені людина не дає мені повної уваги.	8,441176	20,26615	4,501794	0,372877	0,806380
22. Якщо я зближуюся з людиною, а потім виявляється, що цій людині не варто було довіряти, я можу зненавидіти себе за це	8,735294	20,41032	4,517778	0,356950	0,807182
36. Мені часто приносили біль у житті.	8,617647	20,05969	4,478805	0,410901	0,804460
39. Яких зусиль я б не докладав (ла) щоб уникнути тих же проблем у моїх найважливіших стосунках, вони постійно виникаю	8,725491	20,12072	4,485613	0,423461	0,803928
61. Я часто переживаю, що залишуся осторонь колективу	8,656863	20,40187	4,516842	0,336755	0,808187
66. Якщо мене відкинуть близькі люди, це матиме сильний ефект на мене.	8,098040	21,91195	4,681021	0,101340	0,814867
25. Мені важко зближуватися з людьми.	8,666667	19,61438	4,428813	0,527462	0,798553
73. Самотність - моя доля	8,950980	20,71328	4,551185	0,469045	0,804477
78. Я багато вкладаю в стосунки і багато отримую	8,715686	20,59563	4,538241	0,304648	0,809658

Таблиця Е1.3

Показники для шкали «Тестування реальності» IPO-RT

Summary for scale: Mean=17,7353 Std.Dv.=4,82142 Valid N:102 Cronbach alpha: ,770383 Standardized alpha: ,786278 Average inter-item corr.: ,253510					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Item-Totl Correl.	Alpha if deleted
Я відчуваю, що мої бажання чи думки можуть здійснитись якимось магічним чином.	15,65686	18,18618	4,264525	0,472513	0,746828
2. Я не впевнений, що голос, який я чув, чи щось, що я бачив - це плід моєї уяви чи реальність.	16,28431	19,57603	4,424480	0,445332	0,750368
3. Коли я придивляюсь до речей вони виявляються чимось іншими ніж здались спершу.	15,62745	19,03768	4,363219	0,430290	0,751930
4. Я можу бачити і чути речі, які ніхто інший не може побачити чи почути.	16,44118	20,50144	4,527852	0,380000	0,758108
. Я не можу визначити, чи певні фізичні відчуття, які я переживаю, є реальними, чи я їх вигадую.	16,02941	18,47953	4,298782	0,471396	0,746601
6. Я чую речі, про які інші кажуть, що їх немає.	16,48039	20,44569	4,521691	0,417926	0,755119
7. Я розумію і знаю речі, які ніхто інший не здатен зрозуміти чи знати.	16,19608	19,53018	4,419296	0,421132	0,752917
8. Я бачив речі, які не існують в реальності.	16,56863	21,28451	4,613513	0,374367	0,761366
9. Я чув і бачив речі навіть коли немає очевидної на це причини.	16,51961	20,64177	4,543322	0,495171	0,752106
10. Я почувався так, наче був десь раніше, де насправді не бував чи робив щось таке, чого насправді не робив.	15,96078	18,33180	4,281565	0,473639	0,746419
11. Я вірю, що щось може статись просто якщо я подумаю про це	15,58823	18,04614	4,248075	0,404221	0,760554

Таблиця Е1.4

Показник для шкали авторського опитувальника

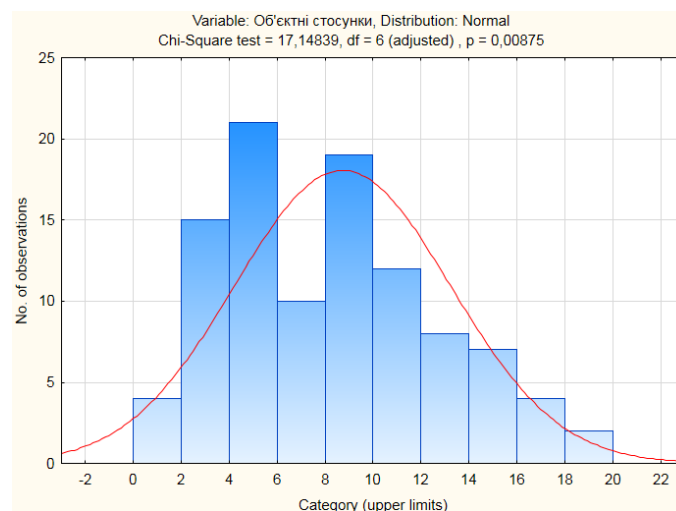
Summary for scale: Mean=3,00000 Std.Dv.=2,15719 Valid N:102 Cronbach alpha: ,652204 Standardized alpha: ,656154 Average inter-item corr.: ,166001					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Item-Totl Correl	Alpha if deleted
1. Я вірю у деякі прикмети чи заборони	2,696079	3,486063	1,867100	0,529959	0,579110
2. Мені здається, що слідуючи гороскопам можна справді уникнути багатьох неприємностей або навіть досягнути успіху	2,960784	4,390619	2,095380	0,220720	0,647023
3. Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від ворогів	2,754902	3,714437	1,927287	0,427244	0,604638
4. Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо	2,509804	3,661669	1,913549	0,363934	0,617073
5. Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти	2,666667	3,888889	1,972027	0,267169	0,638742
6. У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя	2,637255	3,976259	1,994056	0,208831	0,651956
7. Інколи я відчуваю що обставини проти мене	2,450980	3,835833	1,958528	0,269055	0,639458
8. Інколи мені здається що у мене криється якась незрозуміла сила	2,784314	4,031910	2,007962	0,246266	0,641187
9. Я вірю у віщі сні	2,715686	3,693676	1,921894	0,409883	0,607334
10. Я вірю у пророцтва	2,823529	4,086505	2,021511	0,243959	0,641088

Додаток Ж

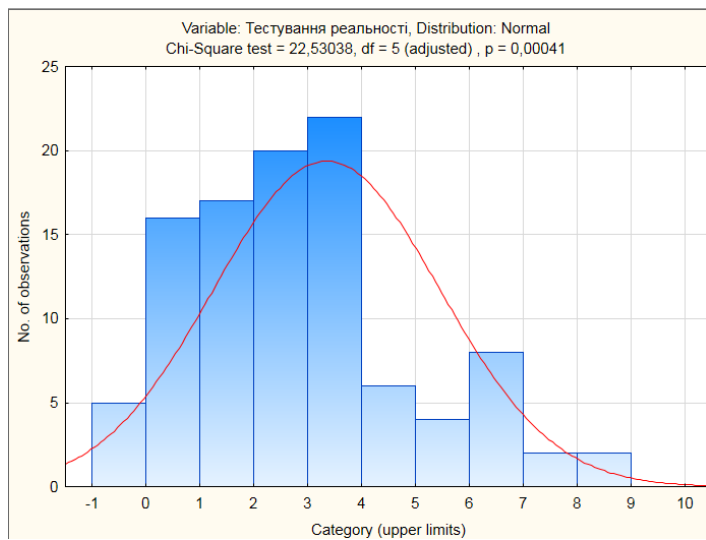
Показники описової статистики

Таблиця Ж1.1

Показники нормальності розподілу для шкали «Об'єктні стосунки» BORRTI

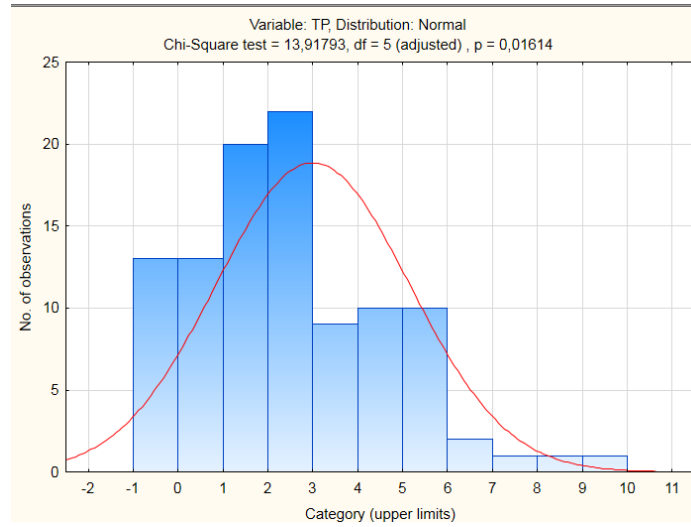
Таблиця Ж 1.2
Показники нормальності розподілу для шкали «Тестування реальності» BORRTI

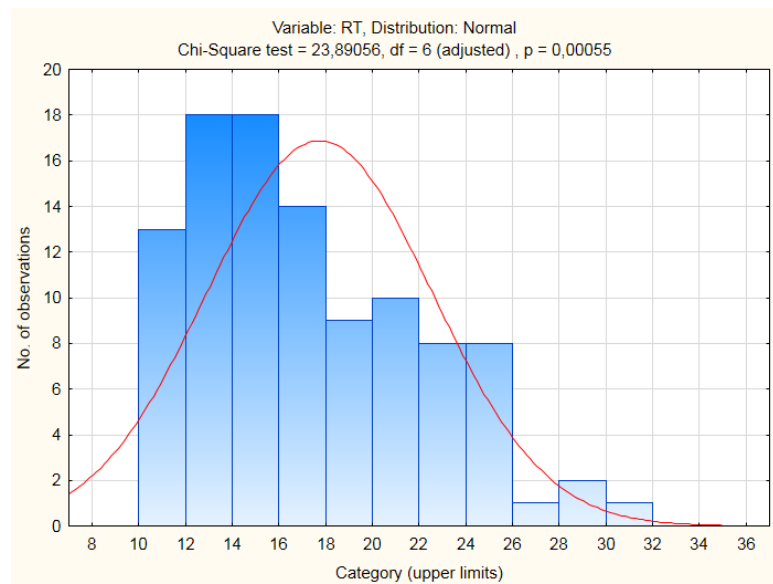

Таблиця 1.3

Показники нормальності розподілу для шкали авторського опитувальника

Таблиця Ж 1.4

Показники нормальності розподілу для шкали «Тестування реальності»
ІРО

Показники описової статистики методики IPO-RT

Таблиця Ж 2.1

Показники описової статистики методики BORRTI

Variable	Descriptive Statistics (Spreadsheet3_(Recovered) !!!)				
	Valid N	Mean	Minimum	Maximum	Std.Dev.
Об'єктні стосунки	102	8,725490	1,000000	20,00000	4,507764
Тестування реальності	102	3,352941	0,000000	9,00000	2,099727

Таблиця Ж2.2

Показники описової статистики «Тестування реальності» IPO

Variable	Descriptive Statistics (Spreadsheet13)							
	Valid N	Mean	Median	Mode	Frequency of Mode	Minimum	Maximum	Std.Dev.
RT	102	17,73529	17,00000	Multiple	10	11,00000	32,00000	4,821418

Додаток 3

Показники кореляційної матриці

Таблиця 31.1

Показники кореляційної матриці авторського опитувальника і особистісних особливостей

Variable	Spearman Rank Order Correlations (Spreadsheet13) MD pairwise deleted Marked correlations are significant at $p < .05000$			
	Extraversion	Sensing	Thinking	Judgement
1. Я вірю у деякі прикмети чи заборони	0,035530	0,181288	-0,077215	0,100630
2. Мені здається, що слідуючи гороскопам можна справді уникнути багатьох неприємностей або навіть досягнути успіху	0,079036	0,040380	0,055834	0,029268
3. Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від вороків	0,030238	0,247351	0,072486	0,141398
4. Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо	0,055707	0,042700	-0,203457	-0,125678
5. Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти	-0,211891	0,049527	-0,217172	-0,049624
6. У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя	-0,351689	0,125562	-0,151896	-0,000348
7. Інколи я відчуваю що обставини проти мене	0,038539	0,028487	-0,125322	0,019141
8. Інколи мені здається що у мені криється якась незрозуміла сила	-0,035678	0,040952	-0,010946	-0,048345
9. Я вірю у віщі сні	0,054712	-0,026988	-0,105715	-0,060749
10. Я вірю у пророцтва	-0,035869	-0,079179	0,035427	0,075828

Таблиця 31.2

Показники кореляційної матриці для авторського опитувальника і шкали «Об'єктних стосунки»

Variable	Spearman Rank Order Correlations (Spreadsheet13) MD pairwise deleted Marked correlations are significant at $p < .05000$			
	Об'єктні стосунки			
1. Я вірю у деякі прикмети чи заборони	0,304439			
2. Мені здається, що слідуючи гороскопам можна справді уникнути багатьох неприємностей або навіть досягнути успіху	0,030990			
3. Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від вороків	0,200447			
4. Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо	0,101614			
5. Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти	0,369352			
6. У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя	0,377084			
7. Інколи я відчуваю що обставини проти мене	0,313982			
8. Інколи мені здається що у мені криється якась незрозуміла сила	-0,022345			
9. Я вірю у віщі сні	-0,055564			
10. Я вірю у пророцтва	-0,006136			

Таблиця 31.3

Показники кореляційної матриці для тестування реальності особистісних особливостей

Variable	Spearman Rank Order Correlations (Spreadsheet3_(Recovered) MD pairwise deleted Marked correlations are significant at $p < .05000$			
	Extraversion	Sensing	Thinking	Judgement
Тестування реальності IPO	-0,080128	-0,005017	-0,134871	-0,093743
Тестування реальності BORRTI	-0,251724	0,060446	-0,255083	0,006130

Таблиця 31.4

Показники кореляційної матриці для особистісних особливостей та рівня суб'єктивного контролю

Variable	Spearman Rank Order Correlations (Spreadsheet13) MD pairwise deleted Marked correlations are significant at $p < ,05000$			
	Extraversion	Sensing	Thinking	Judgement
Загальна інтернальність	0,380217	-0,120155	0,102866	-0,018047
Інтернальність у сфері досягнень	0,304720	-0,016316	0,040225	-0,019176
У сфері невдач	0,248481	-0,148671	0,040268	-0,047541
У сімейних стосунках	0,212595	-0,124008	0,018606	-0,088043
У виробничих стосунках	0,140131	-0,085609	0,078197	0,053629
У міжособових стосунках	0,384945	0,062335	0,043707	0,017574

Таблиця 31.5

Показники кореляційної матриці рівня тестування реальності і рівня суб'єктивного контролю

Variable	Spearman Rank Order Correlations (Spreadsheet3) MD pairwise deleted Marked correlations are significant at $p < ,05000$	
	Тестування реальності IPO	Тестування реальності BO
Загальна інтернальність	-0,423942	-0,389824
Інтернальність у сфері досягнень	-0,178920	-0,232668
У сфері невдач	-0,288107	-0,319485
У сімейних стосунках	-0,170259	-0,179133
У виробничих стосунках	-0,244732	-0,284586
У міжособових стосунках	0,014034	-0,096632
У ставленні до здоров'я	-0,091822	-0,109383

Таблиця 31.6

Показники кореляційної матриці для шкали «Об'єктні стосунки» та особливостей особистості

Variable	Spearman Rank Order Correlations (Spreadsheet13) MD pairwise deleted Marked correlations are significant at $p < ,05000$			
	Extraversion	Sensing	Thinking	Judgement
Об'єктні стосунки	-0,433843	0,036083	-0,100128	-0,028972

Додаток К

Показники порівняльного аналізу тестування реальності за статтю

Таблиця К1.1

Показники порівняльного аналізу типів особистості за статтю

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Spreadsheet13) By variable Статьь Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*1sided exact p
Extraversion	1193,500	4059,500	842,5000	-1,11339	0,265543	-1,11518	0,264775	26	76	0,265677
Sensing	1416,000	3837,000	911,0000	0,58741	0,556930	0,58839	0,556270	26	76	0,559138
Thinking	1860,500	3392,500	466,5000	4,00052	0,000063	4,00649	0,000062	26	76	0,000036
Judgement	1503,000	3750,000	824,0000	1,25544	0,209320	1,26001	0,207668	26	76	0,210703

Таблиця К1.2

Показники порівняльного аналізу особливостей тестування реальності за статтю

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Spreadsheet3_(Recovered) !!!) By variable Статьь Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*1sided exact p
1. Я вірю у деякі прикмети чи забобони	1191,000	4062,000	840,0000	-1,13258	0,257390	-1,42161	0,155142	26	76	0,155142
2. Мені здається, що слідуючи гороскопам можна справді уникнути багатьох неприємностей або	1389,000	3864,000	938,0000	0,38009	0,703881	1,13047	0,258279	26	76	0,258279
3. Я думаю, що деякі люди можуть «вректи» інших, тому варто захищатись від ворогів	1167,000	4086,000	816,0000	-1,31687	0,187883	-1,76745	0,077155	26	76	0,077155
4. Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо	1046,000	4207,000	695,0000	-2,24597	0,024706	-2,59380	0,009493	26	76	0,009493
5. Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії у певні моменти	1050,000	4203,000	699,0000	-2,21526	0,026743	-2,71300	0,006668	26	76	0,006668
6. У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя	1215,000	4038,000	864,0000	-0,94830	0,342978	-1,13869	0,254832	26	76	0,254832
7. Інколи я відчуваю що обставини проти мене	1274,000	3979,000	923,0000	-0,49527	0,620413	-0,57462	0,565546	26	76	0,565546
8. Інколи мені здається що у мені криється якась незрозуміла сила	1308,000	3945,000	957,0000	-0,23420	0,814833	-0,32873	0,742359	26	76	0,742359
9. Я вірю у віщі сни	1268,000	3985,000	917,0000	-0,54134	0,588276	-0,69283	0,488418	26	76	0,488418
10. Я вірю у пророцтва	1309,000	3944,000	958,0000	-0,22652	0,820800	-0,34304	0,731569	26	76	0,731569

Таблиця К1.3

Показники порівняльного аналізу рівня тестування реальності за статтю

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Spreadsheet3_(Recovered) !!!) By variable Статьь Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*1sided exact p
Тестування реальності BORRTI	931,5000	4321,500	580,5000	-3,12516	0,001777	-3,16798	0,001535	26	76	0,001486

Показники порівняльного аналізу тестування реальності за провідною функцією

Таблиця К2.1

Показники порівняльного аналізу особливостей тестування реальності

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Spreadsheet3_(Recovered) !!!)										
By variable Екстраверсія-Інтроверсія										
Marked tests are significant at p < .05000										
variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	
1. Я вірю у деякі прикмети чи заборони	2740,000	2310,000	1229,000	0,086450	0,931109	0,10791	0,914064	54	46	
2. Мені здається, що слідуючи гороскопам можна справді уникнути багатьох н	2669,000	2381,000	1184,000	-0,397669	0,690874	-1,17159	0,241364	54	46	
3. Я думаю, що деякі люди можуть «вектризніших, тому варто захищатись від	2702,000	2348,000	1217,000	-0,169442	0,865449	-0,22591	0,821271	54	46	
4. Інколи мені здається нереальним те, що відбувається навколо	2704,000	2346,000	1219,000	-0,155610	0,876341	-0,17971	0,857381	54	46	
5. Інколи у мене таке враження, що я не можу керувати (контролювати) свої дії	2909,000	2141,000	1060,000	1,255252	0,209388	1,52981	0,126065	54	46	
6. У мене буває відчуття, що я зовсім не контролюю своє життя	3005,000	2045,000	964,000	1,919186	0,054962	2,30831	0,020983	54	46	
7. Інколи я відчуваю що обставини проти мене	2692,000	2358,000	1207,000	-0,238602	0,811415	-0,27689	0,781867	54	46	
8. Інколи мені здається що у мене криється якась незрозуміла сила	2760,000	2290,000	1209,000	0,224770	0,822159	0,31859	0,750038	54	46	
9. Я вірю у віщі сни	2694,000	2356,000	1209,000	-0,224770	0,822159	-0,28597	0,774898	54	46	
10. Я вірю у пророцтва	2818,000	2232,000	1151,000	0,625897	0,531383	0,96196	0,336071	54	46	

Таблиця К2.2

Показники порівняльного аналізу локусу контролю за типом особистості

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Spreadsheet3_(Recovered) !!!)										
By variable Екстраверсія-Інтроверсія										
Marked tests are significant at p < .05000										
variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*1sided exact p
Загальна інтернальність	2342,500	2707,500	857,500	-2,65574	0,007914	-2,66234	0,007760	54	46	0,007443
Інтернальність у сфері досягнень	2400,500	2649,500	915,500	-2,25461	0,024158	-2,28155	0,022517	54	46	0,023483
У сфері невдач	2462,000	2588,000	977,000	-1,82928	0,067359	-1,85555	0,063518	54	46	0,067211
У сімейних стосунках	2534,500	2515,500	1049,500	-1,32787	0,184222	-1,34871	0,177432	54	46	0,183909
У виробничих стосунках	2615,000	2435,000	1130,000	-0,77113	0,440629	-0,79908	0,424242	54	46	0,442308
У міжособових стосунках	2268,500	2781,500	783,500	-3,16752	0,001538	-3,33324	0,000858	54	46	0,001341
У ставленні до здоров'я	2623,000	2427,000	1138,000	-0,71580	0,474113	-0,77342	0,439273	54	46	0,475791